

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

492

Անպարզագիրք
արդի հայերէն լեզուի

808

Գ-31

Կ. Պոլսու
1895

2011

12002

206

418⁸²⁸
9-31

Ս. Մ. Գ. Ս. Ս. Պ. Ն. Ն.

պ.

ՏԱՂԱԶԱՓՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՀԱՆԴԵՐՁ ԾԱՆՕԹՈՒԹԵԱՄԲ

ՉԱՓԱԿԱՆ ԵՒ ՇԵՇՏԵԱԼ ՈՏԱՆԱԻՈՐՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Տաղաչափութիւնը բանաստեղծական լեզուին քերականութիւնն է

Կ. ՊՈԼԻՍ
ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱԼՆԵՅ
1895

պ.

Զ Օ Ն

ԽՈՐԻՆ ՅԱՐԳԱՆԱՅ

Ե Ի

ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

Ա Ո

ԱԶՆՈՒԱԾՈՒՔ ՏՕՔԹ, Յ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ ԷՖ.

3969
1008
37992

ՏՊ ԱՆ ՎԻՄԱԳՐԱՏՈՒՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՆ

Ե. ՄԱՏԹԷՈՍԻԱՆ

Թիւ 27, Ֆինանսըլար Եօզ

تاریخی و ۳۵۴ نومرولی رخصتنامه. والمشدر
سنک ۱۵ ربیع الاول ۱۳۱۳ و ۲۳ اغستوس ۳۱۱

10384

Յարգելի բարեկամ

Սարգիս եփ. Գասապեան

Ձեզ երբեմն մատուցած դոյզն ինչ ծառայութիւնս՝ զոր ես բոլորովին մոռցած էի, զարմացայ որ դուք մոռցած չէք :

Այնչափ հազուադէպ երեւոյթ մըն է այժմ երախտագէտ սրտից հանդիպիլը :

Եւ ի նշան ձեր այս ազնիւ զգացման փափաքեր էք ձեր մեղուաշան երկոց մին, տաղաչափութեան մասը, իմ անուանս նուիրել :

Սիրով եւ շնորհակալութեամբ կ'ընդունիմ ոչ այնչափ ձօնին փաղաքշիչ հանքամանքէն զակատուելով, որչափ ձօնողին սրտին ազնուութեանը սխրալով :

Ձեր Հայ. Օսմ. եւ Անգլիերէն լեզուաց մէջ ունեցած հմտութիւնը արդէն գրաւական մ'է գործոյն յաջողութեանը : Գոհութեամբ տեսայ որ արդարեւ կրցեր էք տալ ձեր աշխատութեան այն անհրաժեշտ եւ սակայն կարի դժուարագիւտ հանգամանքը՝ որ այս ազգ տարրական գործոց մանաւանդ էական յատկանիշը պարտի լինել, այն է ո՞՞, յստակութիւն եւ կանոնաւորութիւն :

Գաշնակութեան նուիրեալ զլուխը մանաւանդ ուշադրութիւնս գրաւեց, թէեւ յագեցուցիչ չէ եղածը, զի կուզէի որ աւելի խիստ եւ ճաղկիչ ոճով եւ օրինակներով ճոխացնէիք այս մասը, բայց մտածելով այն հասակը՝ որուն կ'ուղղուիք, եւ գործոյն տարրական հանգամանքը, անիրաւ գտայ պահանջել զայս :

Շատ իսկ է որ գէթ անցողակի՝ ըստ ներել սահմանի, շօշափած էք այս էական կէտը, որ դժբաղդաբար շատ քիչ ուսումնասիրուած եւ, մարթ է ըսել, բնաւ յարգուած չէ մինչեւ ցարդ :

Կը յուսամ որ ձեր այս նոր երկն ալ ըստ առաջնոց գնահատուելով արժանապէս կը բաշտելուիք աւելիին ձեռնարկելու :

Ընդունեցէք յարգանքներս

12 Օգոս. 1895

Բերս

Յ. ԹԻՐԵԱՒԵԱՆ

Անձնական փորձառութեամբ հարկ տեսելով դասընթաց մը պատաստել հոճոտութեան վրայ՝ նախապէս 'ի լոյս կ'ընծայեմք այդ գործին առաջին կտորը — Տաղաչափութիւնը — , որ անշուշտ չի շփոթուիր բանաստեղծութեան հետ։ Տաղաչափութիւնը արհեստական մասնէ կ'բանաստեղծութեան, որուն վրայ իր կարգին կը յուսանք խօսիչ ուրոյն գրեցիկով։

Գործը ամբողջ ընծայելու համար աւելցուած է երկու մաս։ առաջինը կը խօսի յարիական նսանաւորի վրայ, որուն վստեղութեան պատճառաւ փափաքելի է որ աշխարհաբարի մէջ ալ մշակուի, որպէս մշակուած է գրաբարի մէջ եւ արտադրած է հոյակապ գործեր՝ ինչպէս՝ Հայր Արսէնի քարգնամութիւններէն Հովնի « Իլիական » ը, Վիրգիլի « Մշակական » ը, « Կորուստ դրախտին » . եւն. Երկրորդ մասին մէջ խօսուած է շեշտեալ նսանաւորի վրայ, որուն կանոնաց գիտութիւնը հարկաւոր է անոնց միայն, որ եւրոպական եղանակներու վրայ երգ կը յօրինեն կամ կը քարգնանեն։

Գործոյս վերջը դրուած է նսանաւորներու հաւաստոյ մը՝ որով կրնան գործածուիլ ի բացատրութիւն աւանդուած կանոններուն, անոնցմէ մեկ քանիսն տրուելու են աշակերտաց արձակի վերածելու համար, որով շու եւս պիտի ըմբռնեն նսանաւորի ձեւը, քոյրստութիւնն ու դաշնակութիւնը։

Կը յուսանք թէ ներկայ գործը կարժանանայ ընդունելութեան որմէ խաղաղութեան հետեւեկ պիտի հրատարակենք յաջորդ կտորները։

Տաղաչափութիւն

ԱՐՁԻ ԼԱՅՆՔԵՆ ԼԵԶՈՒԲ

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

1. Գրութիւնք յօրինուածի տեսակէտով երկու դասերու կը բաժնուին . աչալ գրուածներու և ոտանաւոր գրուածներու :
 2. Աչալը կը գրուի լեզուի սովորական ձեւով :
 3. Ոտանաւորը կը գրուի երեւն սեպհական յեւոզ և երեւն սեպհական լոյսոտութեամբ :
 4. Տաղաչափութիւնք ոտանաւորի ձեւին ու թոյլտուութեան վերաբերող կանոններուն ամբողջութիւնն է :
-

Ա. ԳԼՈՒԻ

ՈՏԱՆԱՒՈՐԻ ՁԵՒԸ

5. Ոտանաւորի ձեւը կազմող հանգամանքներն են . Չալ , Հարած , Յանգ , և Տնարութիւն :
-

Ա. ԵՕԴՈՒԱԾ

ՉԱՓ

6. Ոտանաւորը կը գրուի տող առ տող : Իւրաքանչիւր տող կ'սկսի գլխազրով և կը բաղկանայ որոշ թուով վանկերէ :

7. ՉԱՓը տողի մը սաքերուն — վանկերուն — թիւն է :

Գիտելիք. — Տողի մը վանկերը կը կոչուին սաքեր . զի ընթերցողին ձայնը տողին մէջէն իբր թէ քայլ առ քայլ կ'ընթանայ անոնցմով :

8. Վանկի կազմութեան վրայ քանի մը գիտելիք կայ .

Ա. Ամէն պարզ կարգաւ յայնոր մէկ վանկ կը կազմէ առանձինն կամ իւր բաղաձայն(ներ)ով : Պարզ կատարեալ ձայնաւորներն են ա, է, է, շ, է, ո, օ : Կիսաձայն կը կոչուին յ և - տառերը , զի չեն կարող վանկ կազմել առանց կատարեալ ձայնաւորի օժանդակութեան և են մերթ ձայնաւոր և մերթ բաղաձայն :

Բ. Ամէն բարդաւ յայնոր մէկ վանկ կը կազմէ առանձինն կամ իւր բաղաձայն(ներ)ով : Բաղադրեալ ձայնաւոր կը կազմուի երկու կատարեալ ձայնաւորով , և կամ մէկ կատարեալ ձայնաւորով

ու մէկ կիսաձայնով : Բաղադրեալ ձայնաւորի մէջ կիսաձայնը ձայնաւորի պաշտօն կը վարէ : Բաղադրեալ ձայնաւորներն են այ , եա , եայ , ու , է- (ձ'իւ'ն) , ոյ :

Գ. Երկբարբառը կը կազմեն երկու վանկ : Երկբարբառ են իրարու քով գտնուող երկու կատարեալ ձայնաւոր՝ որոնց իւրաքանչիւրն կը կազմէ ուրոյն վանկ . ինչպէս՝ էօ (սի-օն) , էե (դի-եղ) , էա (սի-ակ) , էա (է-ակ) , և ըն :

Դ. Ձայնաւոր տառի նախագաս ուր՝ նոյն ձայնաւորին հետ մէկ վանկ կը կազմէ , եթէ վանկն իրմով սկսի , ինչպէս՝ Աստ-նաճ , սիր-ուիչ , լեզ-ուի :

Երկու վանկ կը կազմէ , եթէ իրմէ անմիջապէս առաջ վանկ սկսող տառ կայ , և , այն ատեն , փոխանակ ու տառին որ ը կը հնչուի՝ ոտանաւորի մէջ կը գրուի ը . ինչպէս՝ գուարթ կը գրուի զըւարթ :

Բացառութիւն են օտար լեզուի և հայերէնի կարգ մը բառեր՝ որոնց մէջ ու տառն իւր ձայնը կը պահէ . ինչպէս՝

Սամուէլ = Սա-մու-էլ .

գնչուի = գն-չու-ի :

Ե. Բառերու սկզբնատառին յաջորդող ը ձայնը սահուն կ'արտաբերուի և ուրոյն վանկ չի կազմեր . երբ իրեն կը յաջորդէ մէկ ուայ կամ Բուլ առա : Եայ տառերն են ը , ո , ը , օ . օրինակ , կրակ , բոլոր , մնալ , դնակ , կզակ , և ըն :

Հակառակ պարագայի մէջ՝ ուր բաղաձայնք չեն կարող ամփոփուիլ, ուրոյն վանկ կը կազմէ և յայտնի կը դրուի. ինչպէս՝ քննել, քշնաւի, գշխաւոր, քշմբիւր ։

2. Երբ ռ, Ն, շ, — վերջնատառերէն առաջ բաղաձայն գտնուի՝ այն ատեն երկու բաղաձայնք ուրոյն վանկ կը կազմեն շ առնելով, եթէ իրենց յաջորդ տառն ալ բաղաձայն է. ինչպէս ծանկը բեռ, մեղքը շիկնէ ։

Իսկ եթէ ձայնաւոր տառ յաջորդէ իրենց, ուրոյն վանկ չեն կազմեր. ինչպէս՝ ծանր է, մեղր անուշակ ։

է. ., ր, Ն յօդերը և յօգնակի հայցականի .ն՝ շ առնելով վանկ կը կազմեն, եթէ իրենց երկու կողմի տառերն ալ բաղաձայն են. ինչպէս՝ կեանքիդ կարճ է, հայրըս բարի է ։

Իսկ եթէ յաջորդ տառը ձայնաւոր է, ուրոյն վանկ չեն կազմեր. ինչպէս՝ կեանքի է կարճ, հայրն է բարի ։

Սակայն զգուշանալու է որ այս ամփոփումը հոմութիւն չպատճառէ, ինչպէս՝ «բ բառին, ով յօքնակի հայցականը, եթէ միավանկ հնչուի, կը շփոթուի «բ» բառին, ով եզակի հայցականին հետ ։

Վանկի վրայ կան ուրիշ քանի մը գիտելիքներ ալ որոնց վրայ պիտի խօսինք Բ. Գլխոյն Բ. Յօդուածին մէջ ։

9. Ոտանաւորի տողի մը մէջ որքան վանկ կայ, նոյնքան ալ ոտք կայ ։

Իմ գառնուկիս սիրան է
Չուտ մաքուր սուկի .
Ինծի մըտիկ կ'ընէ
Կը պառկի խօսքի ։

Ս.յո տան առաջին ու երրորդ տողերը վեց-սունեան են, երկրորդ ու չորրորդ տողերը՝ հինգ-սունեան ։

10. Ոտանաւորի տող մը կրնայ ունենալ մէկէ մինչև տասնեւվեց ոտք ։

11. Տող մը իրեն չափին համեմատ կը կոչուի միսունեան, երկսունեան . . . հնգսունեան . . . տասնսունեան . . . տասնեւվեցսունեան ։

12. Չորսէն մինչև տասնեւվեց ոտքէ բաղկացեալ տողեր կրնան թէ առանձինն — նոյն չափով — շարունակուելով, և թէ այլաչափ տողերու հետ ոտանաւոր կազմել. իսկ միսունեան, երկսունեան և եռսունեան տողերն իրենցմէ երկար տողերու հետ միայն կը գործածուին. զի այնչափ կարճ տողերով յօլինուած ոտանաւորները մանկական զուարճալիք են յաւէտ ։

13. Համաչափ տողերով յօրինուած ոտանաւոր մը իւր տողերուն չափին համեմատ կը կոչուի

քառոտնեան, հնգոտնեան, վեցոտնեան, եօթնոտնեան, ութնոտնեան, իննոտնեան, տասնոտնեան . . . տասներեքոտնեան . . . տասնեւվեցոտնեան ոտանաւոր :

14. Ոտանաւորի մը տողերուն չափը գլխաւորաբար կախում ունի ոտանաւորի նիւթէն : Թէև այս մասին որոշ կանոն մը չունինք աւանդել, սակայն կրնանք սնչափ ըսել թէ

Ձուարթ, զբօսեցուցիչ ու աշխոյժ նիւթերու լաւ կը յարմարին կարճ տողեր, իսկ լուրջ, բարձր ու վսեմ նիւթերու՝ երկայն տողեր :

Բ. ՅՕԳՈՒՄԾ

ՀԱՏԱԾ

15. ՀԱՏԱԾը ոտանաւորի տողի մէջ հանգիստ է ձայնի և տողը անդամներու — մասերու — կը բաժնէ :

Ծագէ արշալոյս	վարդ կապած ճակտին .
Եւ եկեղեցւոյ	կոհնակ հնչէ հաշտ .
Մանկունք, օ՞ն, ա՛ղջկունք,	շո՛ւտ ելէք յոտին .
Ժամ է հնձելու	վաղեցէք ի դաշտ ,
Ծագէ արշալոյս	վարդ կապած ճակտին :

Այս տան իւրաքանչիւր տող երկու հատած

ունենալով՝ բաժնուած է երկու անդամներու . առաջին հատածները նշանակուած են գծերով, երկրորդ հատածները՝ որ տողերուն վերջերը կուգան, գծերով որոշուելու պէտք չունին :

16. Հանգիստն որոշող վանկերը զօրաւոր կը հնչուին, որպէս զի ոտանաւորն ստանայ ախորժաւուր եղանակ :

17. Որպէս զի այդ վանկերը զօրաւոր հնչուին, պէտք է որ «-ը, այսինքն՝ շէշուած, երկու կամ հարցական ըլլան :

18. Բայց որովհետև կարելի չէ հատածի համար սուր վանկ ունենալ միշտ, ընթերցման ատեն, պէտք է, ի բացակայութեան սուր վանկի, իւրաքանչիւր անդամի վերջին վանկը թեթեւակի շէշտել կամ երկարել, պայմանաւ որ շէշտի ընդունակ ըլլայ :

19. Հայերէն միավանկ բառեր ի հարկին կրնան շէշտուիլ . բազմավանկներուն ալ վերջին վանկերն ընդունակ են շէշտի (1) :

(1) Կոչականաց — ուղերձեալ անուններու — առաջին վանկն է ազդու . Ինչպէս՝ ո՛րդեակ, ծնողիք հնազանդի .

Եթէ մէկն անուամբ կանչուի, անուան վերջին վանկը կը սրի . Ինչպէս՝ բոլոր ուժովն սխառ պոռայ, Սարգիս, Սարգիս .

Հայերենի մէջ ունինք բանի մը բառեր որոնք կազմական շէշտուին, բայց ո՛չ իրենց վերջին վանկին վրայ, ատոնք հետեւեալներն են . Դո՛նէ, զո՛ւցէ, հի՛մա, ա՛րդեօք, դա՛րձեալ, քա՛րէ, և յօգուածոյ

20. Սակայն կան բառեր ու վանկեր որոնք չեն կրնար շեշտ ընդունիլ. ասոնք են՝

Ա. Գրեթէ բոլոր պարզ շաղկապներ :

Բ. Նախադրութիւններ. բացառութիւն են յետադրութիւններ, զի նախագաս խնդիրով իմաստներն լրացած կ'ըլլայ և կրնան քիչ մը երկար հնչուիլ :

Գ. Սուղ վանկեր : Սուղ վանկ կը կազմեն :

1. Որոշիչ յօդն ու դերանուանական յօդերը բաղաձայնէ մը ետքը և լռերեայն ը ձայնն ունեցող վանկերէն չատերը . ինչպէս՝

Ձայնը, ճայնը, հայրըս, հայրըդ, ըստանայ, սեկար, քաղցըր :

2. Նախդիրներ. ըլնա, քընա, է քէն, յընպել, ղընդ, ղըս, առ նա. և քանի մը կարճ բառեր. կը, մը, մի :

Դ. Շեշտի ընդունակ սէ և է վանկ որուն նախընթացը սուր է :

Ուստի՝ ներելի չէ տողի մը սէ և է անդամը այդ կարգի բառով կամ վանկով վերջացնել :

ՍԽԱԼ ՀԱՏԱԾԻ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

Արարչապետն որ | քեզ սուաւ ձիրքեր .

բառեր՝ ա՛յսօր, ա՛յսպէս, ա՛յդպէս, ա՛յնպէս, սո՛յնպէս, դո՛յնպէս, նո՛յնպէս, ա՛յսբախ, ա՛յդբախ, ա՛յնբախ, նո՛յնբախ, ա՛յսխան, ա՛յդխան, ա՛յնխան, նո՛յնխան, յա՛յնժամ, նո՛յնժամայն, ի՛նչպէս, քե՛տ. քե՛պէս, մի՛քե, հա՛պս, գրե՛քե, մա՛նաւանդ, ա՛նասիկ, ա՛նաւասիկ, վա՛սն զի, քա՛նի՛սն, և դասականներ՝ վե՛ցերորդ, տա՛նկերորդ, և ըն. որով յօդեալներուն ալի հարկին առաջին վանկը կը շեշտուի ո՛րչափ և ըն .

Այս տողին առաջին հատածը սխալ է. զի հատածը կազմող վանկը (որ) յաջորդեր է շեշտեալ վանկի :

Ինձ ուսոյց նա թէ | գիտնալ ո՛չ ըսել

Աւելի կարժէ քան լատիններէն . . . :

Առաջին տողին առաջին հատածը սխալ է. զի հանգիստը որոշող վանկը պարզ շաղկապ է :

21. Արդի տաղաչափներէն ոմանք անդամ կ'աւարտեն ը սուղ վանկով, այս գործը պատրաստողն ալ այդ սխալը գործած է, երբ անտեղեակ էր արուեստին . ահաւասիկ .

Մատղաչ սըրտիկդ ալ ունի իւր վիշտը, Անո՞ր համար է այդ դառն աղաղակ . Ի՞նչ է քու ցաւըդ, ըսէ՛ ինձ, գա՛նուակ, Ի՛նչու ողբալով կը վազես արագ :

Եկո՛ւր, գըրկացըս մէջ հանգիր, գա՛նուակ, Բայց մայրդ ալ անշուշտ քեզի կ'սպասէ, Առանց որդեկին մայրն ունի՞ հանգիստ . Սէրը չի յօգնիր, գա՛նուակըս, վազէ :

Առաջին տան առաջին և երրորդ տողերը, և երկրորդ տան առաջին տողը ուղղելի են :

22. Սակայն սուղ վանկով վերջաւորող բառի մը վերջին վանկը — սուղ վանկը — կրնանք կամ ամբիոփմամբ անհետացնել և կամ յաջորդ անդա-

37999
Թատ

մին տալ և վերջընթեր վանկը զօրաւոր հնչելով հատած կազմել :

Աճապարէ՛		բայց հանդարտ		եւ մի՛ բնաւ		վըհատիր
Քըսան անգամ		սեղանիդ		վըրայ երկերդ		նորէն դիր,
Զայնս ողորկէ		անդադար		անցո՛ւր կրկին		արդուկէ ,
Շատ քիչ անգամ		աւելցուր		յաճախագոյ		նըս ջընջէ :

Ուր երկրորդ տողի երրորդ անդամին վերջին վանկին մէջ ամփոփում կայ որով անհետացեր է սուղ վանկը : Զորրորդ տողին երրորդ անդամը կազմող բառին սուղ վանկն ալ չորրորդ անդամին տրուած է տաղաչափական աղատութեամբ :

23. Կազմական շեշտ ունեցող բառերուն և կոչականներուն ալ բութ — անշեշտ — մասը կրնայ յաջորդ անդամին տրուել և շեշտուած մասով հատած կազմուել : Սակայն լաւ ևս է այդպիսի բառեր անդամի վերջին մաս չընել և չստիպուել բառը երկու մասի բաժնել : Կրնան վայելչօրէն անդամի վերջը գալ կազմական շեշտ ունեցող բառերէն ա՜նոնք միայն որոյ շեշտեալ վանկին դէթ երկու վանկեր կը յաջորդեն . զի այն ատեն վերջին վանկը կրնայ քիչ մը երկարել կամ թեթեւակի շեշտուել :

24. Տողի վերջաւորութիւնը քանի մը ա՜ռանձին գիտելիք ունի :

Ա. Տողի վերջը չի կրնար դրուել թերի մնացած բառ կամ ասացուած , և ո՛չ ալ իրարու հետ սեր-

տիւ կապակցուած բառերէն մին միայն . ուստի անբաժան են՝ ֆանի որ , սիրս մը , թո՛յլ տուր , ըսել պիտի , ֆեզի համար , մեր վրայ , ֆակ գիս , յեւ՛ սեսւեր , եւն :

Բ. Տողի վերջը չաղկապ չի դրուել , ո՛չ ալ ո՛ր և է յարաբերական բառ , ուստի՛ եւ , ու , թէ , երէ , իսկ , բայց , կաւ , եւն . նախագաս չաղկապներով կամ ո՞վ որ , որ յարաբերական բառերով տող վերջաւորել անպատեհ է : Բացառութիւն են յետագաս չաղկապներ . որպիսի են՝ անգամ , իսկ , մանաւանդ :

25. Այն կարճ տողեր որ չեն անդամատիր (28), շատ անգամ ազատ են անդամատութեան և վերջաւորութեան օրէնքներէ :

26. Իբրև կանոն աւանդուած է որ տող մը թերի նախագասութեամբ չի վերջանայ . բայց ճարտար տաղաչափներ իսկ այս կանոնը չեն պահած . մանաւանդ որ տաղտկալի կ'ըլլայ քերթուածը , երբ իւրաքանչիւր տող լրացած նախագասութիւն մը պարունակէ : Ուստի տողեր կրնան իրարմով լրանալ վայելչօրէն : Տողի մէջ վերջակէտն իսկ ներելի է :

ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՅԻՒԸ

27. Տողի մը անդամներուն թիւը կախում ունի իւր չափէն ու տաղաչափին կամքէն :

28. Հինգէն պակաս վանկ ունեցող տողերը չեն անդամատիր : Հնգոտնեանը կ'ըլլայ 2+3 : կրնայ նաեւ չանդամատիր :

Միւս տողերը կ'անդամատին հետեւեալ կերպով .

Ձափ	Անդամներու	
	Թիւ	Ա. Բ. Գ. Դ.
Վեցոտնեան	2	3+3
Եօթնոտնեան	2	3+4
		կամ 4+3
Ութոտնեան	2	4+4
		կամ 5+3
Իննոտնեան	3	3+3+3
	կամ 2	5+4
Տասնոտնեան	2	5+5
Տասնեւմէկոտնեան	3	4+4+3
	կամ 4	2+3+3+3
Տասներկուոտնեան	3	4+4+4
Տասներեքոտնեան	4	3+3+4+3
Տասնեւչորսոտնեան	4	4+3+4+3
Տասնեւհինգոտնեան	4	4+4+4+3
Տասնեւվեցոտնեան	4	4+4+4+4

Տաղաչափը ազատ է ուրիշ բաղադրութիւններ ալ կազմել վայելչօրէն :

29. Աւելի ակտորժալուր կ'ըլլայ տողը, եթէ իւր անդամները հաւասարավանկ ըլլան, այսպէս՝ ութոտնեանի 4+4ը աւելի ակտորժ կը հնչէ ականջի քան 5+3ը :

30. Երկայն տողերու շատերը կարճ տողերուն հետ նոյն և իբր թէ անոնց կրկնութիւնը կ'երեւին. սակայն տարբերութիւնն աս է որ երկայն տողերուն կիսածը յանգ (31) չունենար, ո՛չ ալ տողի վերջաւորութիւն, և հետեւաբար կրնայ յաջորդանդամին յենուլ :

Գ. Ե Օ Գ Ո Ի Ա Ծ
Յ Ա Ն Գ

31. Հաճոյքի մեծ աղբիւր է ոտանաւորի մէջ հանգիստներն որոշող վանկերուն զօրաւոր արտասանումը՝ որով տեսակ մը ակտորժալուր եղանակ կ'ստանայ ոտանաւորի ընթերցումը (16) : Հաճոյքի ուրիշ աղբիւր մ'ալ կայ, այն է տողերու նոյնաձայն կամ նմանաձայն վերջաւորութիւնը՝ որ յանգ կը կոչուի :

32. Յանգը կը վերջաւորի կամ ձայնաւորով կամ բաղաձայնով :

33. Ա. Կանոն : Ձայնաւորավերջ յանգ : Իրարու հետ յանգ կազմող տողերէն մին ինչ ձայնաւորով որ վերջանայ, միւսն ալ պարտի նոյն ձայնաւորով վերջանալ .

Օրինակ

Մ'ըսեր ազոխն է թըթու .
Համբերէ կ'ըլլայ քաղցու :

Լաւ ես է , եթէ նախընթաց բաղաձայնն ալ
նոյն ըլլայ կամ լծորդ — նմանաձայն — :

Օրինակ

Ո՛հ . չեմ ուզեր նըւաստարար սէր երկրի .
Թող երկընքի սուրբ կըրակով զո՛ս այրի :

Լծորդ բաղաձայններն են .

բ	է	դ	ը	ժ	խ	ժ	հ	ճ	ւ	լ
դ	է	թ	ւ	ը	ը	յ	յ (ն)	ւ	ւ	-(լ)
ժ	+	ւ		յ		լ				

34. Բ. Կանոն : Բաղաձայնավերջ յանգ :

Իրարու հետ յանգ կազմող տողերէն մին ,
եթէ բաղաձայնով վերջանայ , միւս տողն ալ պար-
տի վերջանալ նոյն կամ նմանաձայն բաղաձայնով ,
պայմանաւ որ նախընթաց ձայնաւորն ալ ըլլայ
նոյն կամ նմանաձայն :

Որ ինչ հրաման թէ ստիպէ ջանա գործել ընտրանոյս ,
Մի՛ խօլական չուտութեամբ վազվազելու ընկր հոգ .
Այսպէս արագ գըրողէն որ յանգ կազմէ սըրավար՝
Չեմ յուսար մեծ դատաստան եւ ո՛չ նաեւ մեծ հանձար :

Ուրիշ Օրինակ

Լաւ քան զամէն մեծութիւն՝
Հանգիստ խըղճիւ անուշ քուռն :

Աւերի լաւ է , եթէ ձայնաւորին նախընթաց
բաղաձայնն ալ նոյն ըլլայ կամ նմանաձայն :

Սըրտին մէջ յոյսն է խըքան .
Յոյս չունեցողն ի մըքան :

Ուրիշ Օրինակ

Ուսած էի ես թոթովել մօրըս ծընդաց վըրայ անփոյթ .
«Քու կամքդ ըլլայ» մինչ կը շողար արեւ պայծառ յեր-
կին կապոյտ :

Նմանաձայն ձայնաւորներն են՝

ւ	ւ	ւյ (ւյ)	է
էւ	ու	ււ	է
էւյ	ւյ (ու)	էւ (յ'է-ւ)	
ւյ (ւ)			

35. Յանգի կազմութեան ատեն վերջնա-
տառ հն կրնայ չեղելալ նկատուիլ . ինչպէս՝

Ահա արփիք այնքան հեռուէն ի մեր աշխարհ
Ղրկեն կենաց ճառագայթներ լուսադարար .

36. Ուղղագրութեամբ նոյն երկու վանկեր
յանգ չեն կազմեր , եթէ հնչմամբ կը տարբերին :

Մարդոյ թիւն
Մեծութիւն

37. Բռնայանգ կը կոչուի այն ոտանաւորը որոյ յանգ կազմող բառերը ուրիշ անձէ տրուած են կամ ուրիշի մը քերթուածին յանգերը կազմող բառերն են : Եթէ յանգերուն կարգն ալ ուրիշէն որոշուած է, այն ատեն ոտանաւորը կը կոչուի Բռնայանգ և Բռնախորգ :

38. Ծայրանուն կը կոչուի այն ոտանաւորը որուն տուններուն սկզբնատառերը իրարու քով բերուելով կը կազմեն հեղինակին անունը : Ներսէս շորհալին ունի այդպիսի քերթուածներ :

Յ Ա Ն Գ Ի Տ Ե Ս Ա Կ Ն Ե Բ

39. Զայնի արժէքի կողմանէ յանգը երեք տեսակ է . ոչ, բռնախան, ճոխ :

40. Տիւր կամ արտաք է յանգը 1. եթէ լոկ վերջնատառ ձայնաւորով կազմուած է . 2. եթէ վերջին բաղաձայններուն մէջ ոչ-նմանաձայն տառ կայ :

Զայն ողորկէ անդադար, անցուր կըրկին արդըկի .
Շատ քիչ անգամ աւելցուր յաճախագոյնըս ջընջի :

Ուր կը տեսնուի թէ ջանգ կազմող տառն է լոկ է ձայնաւորը :

Նա շահեցաւ համբաւ վարկ .
Գնեց պարտքով շատ ապրանք :

Ուր կը տեսնուի թէ ոչ յանգ կազմեր է անի հետ . այս տեսակը պատշաճապէս կրնայ կոչուիլ եւլճոչ յանգ :

41. Բռնախան է յանգը, եթէ ամբողջ վանկ մը կազմուած է նոյն կամ նման տառերէ . ինչպէս՝

Մօրկանդ՝ որ է Վարդենի՝
Դու բողբոջն ես անդրանիկ .
Բուրմամբդ ըզմեզ եւ զանի
Կ'ընես յանհունս երջանիկ :

Ուրիշ Օրինակ

Գիրք մ'է բացիր կը կարդայ
Այբ, բէն, զիմ, այբ, բէն, զիմ, դա :

Եթէ բաղաձայնավերջ յանգ կազմող վանկին առաջին տառը նոյն կամ նման չ'ըլլայ իսկ, յանգը տակաւին բռնախան կը համարուի :

Ահա սոյլ ի սոյլ
Թըռչեկացըն բոյլ
Ճըռուողեն ընդ բոյս,
Ողջո՞յն արշալոյս .
Ողջո՞յն որ գմոայլ՝
Փոխարկես ի փայլ .
Ու զարխուր երկիր
Գործես ցընծալիր :

42. Ճոխ է յանգը երբ երկու կամ աւելի վանկերէ կազմուած է : Ինչպէս՝

Ուր վարդապետ քընանայ ,
Հոն արթուն է սատանայ :

Ուրի՛ս Օրինակ

Սիրեմ տեսնել մի պատանի
Որ իւր պարտուց հոգ կը տանի :

Ուրի՛ս Օրինակ

Մ Ա Ն Կ Ի Կ Ն

Բայց ըսէ ինձ , թըռչնի՛կ սիրուն ,
Մինչ ծաղկազգեստ դշխոյն Գարուն
Չարդերով նոր

Պըճնէ սարերն ոյց ջինջ արեւ
Ճաճանչաչատ մի վեհ բարեւ
Տայ ամէն օր :

Եւ ամէն տեղ յամիկ ու վարդ
Գոյն ու բոյրեր հեղուն զըւարթ ,
Դու անդադար

Ինչպէս սոկաս նոցա հոգիս ,
Չի՛ ձանձրանար քո խեղճ հոգիս
Համբերատար :

43. Ժողովրդական տաղերն տկար յանգ կունենան, յաճախ անարդ (46) : Բաւական յանգը պարտաւորիչ է բարձր քերթուածոց մէջ . իսկ ճոխ յանգը երբէք պարտաւորիչ չէ :

44. Շատ վայելուչ ու զարդարուն կ'ըլլայ յանգը և կը կոչուի կոչումայ, երբ նախընթաց տառ մը, վանկ մը կամ կարճ բառ մը յանգ կազմող բառին հետ միանայ և միւս տողին յանգին հետ նմանաձայն հնչէ :

Օրինակ

Մովին քովիկ դէմս է նըստեր
Հարսնուկըս կար կը կարե .
Ինչ անուչ է մըխիթարուիլ ,
Եւ ոյժ զըսնել արկարե :

Ուրի՛ս Օրինակ

Ընդ բան եւ ընդ իր
Յոյժ մեծ է խըսիր :

45. Դարձեալ մեծ զարդ ու վայելուցիւն է (մանաւանդ ճոխ յանգերու), եթէ երկու յանգերն (քերականական) այլազան կազմութիւն ունենան, օրինակի համար՝ մին բայի ժամանակ կազմէ, և միւսն՝ հոլով, կամ մին արմատ բառ ըլլայ և միւն ածանց, ևն : Տես 44-րդ համարին առաջին օրինակը : Դնենք քանի մը բառեր իբրեւ օրինակ .

Ժողով	(ուղ)	Ըզգոյճ
Փողով	(գողծ)	Ըզգոյժ (հայց)
Անարգել	(բայ)	Կըշսացաւ (բայ)
Անարգել	(անկբայ)	Կըշսացաւ (գոյ)

Օրինակներ

Աստուծո՛վ է զատ յոյս չկայ մարդէ .
Կուշան անօթիին մանրը կը ջարդէ :

Ի՞նչ աղւոր է տըղաս
Ճիշդ քեզ է ելեր .
Աչքըդ աչքն է , մազն ալ
Վարսիդ սեւ թելեր :

46. Յանգը անբէ է, մանաւանդ ոչ ճշմարիտ
յանգ , երբ կազմուած է միեւնոյն ածանցիչ մաս-
նիկով . ինչպէս՝

Հեռաւոր ,	Գործով ,	Սիրեցի ,
Մերձաւոր ,	Խօսքով ,	Գործեցի ,
Մարմնական ,	Լեռներ ,	Բերեչ ,
Հոգեկան ,	Չորեր .	Տեսնեչ ,
Բազմաթիւն ,	Սարդերու ,	Խմած ,
Մեծաթիւն ,	Տուներու ,	Բերած .

Կատարեալ — բաւական — յանգեր պարու-
նակող ոտանաւորի մը մէջ ներելի է մէկ երկու
անարդ յանգերու դոյութիւնը :

47. Քանի մը դէպք բացառութիւն կը
կազմեն .

Ա. Եթէ մասնիկէն առաջ բաւական յանգ
կազմող տառեր կան , ածանցիչ մասնիկը նոյն ճըշ-
մարիտ յանգին վրայ աւելցուած կը համարուի .
ինչպէս՝

Շողալ ,	Վարդերու ,	Մտուայն ,	Խորութիւն ,
Լողալ ,	Չարդերու ,	Ստուայն :	Չօրութիւն ,

Օրինակ

Արօր վէմէն նահանջի ,
Լաւ սերմ լաւ արտ պահանջի :

Ուրիշ Օրինակ

Երթամ անձայն անխափան
Ուր որ երթայ ամէն բան .
Տերեւն ինչպէս պերճ վարդի
Նոյնպէս շիւղիկն ալ յարդի :

Բ. Եթէ ածանցիչ մասնիկը իւրաքանչիւր տողի
մէջ տարբեր նշանակութիւն ունի . ինչպէս՝

Հայրենի ,	Տեսեր ,	Մրրիկ .
Վարդենի ,	Մասեր .	Քաղցրիկ :

Գ. Եթէ ցանցառ գտնուած մասնիկներ են
կամ քանի մը բառերու կապուած , թէեւ յանգ
կազմող երկու բառերուն մէջ ալ նոյն ըլլան նըշա-
նակութեամբ . ինչպէս՝

Ազդու ,	Կոտան ,
Հատու ,	Խոտան .

Դ. Երբեմն կը ներուի միեւնոյն մասնիկը ա-
ռանց նախընթաց կատարեալ յանգի . բաւական
է որ նախընթաց բաղաձայնները նոյն ըլլան կամ
նմանաձայն . ինչպէս՝

Կարդալ ,	Նշեալ ,
Խորդալ ,	Կանչեալ .

Բայց այսպիսիք աղքատ յանգէ աւելի չեն արժեր :

48. Ածանցիչ մասնիկներու կրկնումով կազմուած յանգէն աւելի անպատեհ և անարգ կ'ըլլայ յանգը . եթէ միեւնոյն բառին միեւնոյն նշանակութեամբ կրկնումով կազմուի . ինչպէս՝

Գիւս ,	Բարեւեր ,	Մեղապարս ,
Անգիւս ,	Որդեւեր ,	Դատապարս ,

Ուրիշ բան է եթէ միեւնոյն բառը տարբեր նշանակութեամբ առնուած է . ինչպէս՝

Գիւտ (Յատուկ անուն)
 Գիւտ (Հասարակ անուն) :

49. Կը պատահի որ երկու տողերու վերջին բառերը նոյն ըլլան , և ասոնց նախընթաց վանկերը յանգ կազմեն :

Օրինակ

Լեզի խոտը դեղ կ'ըլլայ :
 Լեզի խօսքը կեղ կ'ըլլայ :

Ուրիշ Օրինակ

Ան որ մարդ է սեր կ'ըլլայ .
 Ան որ դեւ է հեռ կ'ըլլայ :

Գ. Ե Օ Գ Ո Ւ Ա Ծ

ՏՆԱՏՈՒԹԻՒՆ

50. Տնատութիւն է ոտանաւոր մը տուներու բաժնել :

51. Մէկէ աւելի տողեր որ ի միասին առնուած և իրարու այնպէս յարմարցուած են որ ամբողջութիւն մը կը կազմեն՝ որոնք կը կոչուին :

52. Սովորութիւն է ոտանաւոր գրուածի մը իւրաքանչիւր տունը միւսներէն զատել միջոց թողլով կամ իւրաքանչիւր տան առաջին տողին որոշ դիրք մը տալով : Բացառութիւն են երկայն տողերով յօրինուած ոտանաւորներ որոնց իւրաքանչիւր երկու տողերն յաճախ տուն մը կը կազմեն , և տուներն իրարմէ անանջատ կը մնան :

Ա. Օրինակ

Աստղեր ծագեր ատենն է ուշ ,
 Ալ ծանրացեր աչքն իւր մեղսյշ .
 Երգեր ըսեմ անոյշ անոյշ
 Թող քրնանայ հոգիս մուշ մուշ

Օրօր օրօր մանկիկս աղուոր
 Քու ծընողաց թագ փառաւոր ,
 Օրօր օրօր , սրբախ հատոր ,
 Հայր երկնաւոր տայ քեզ շատ օր .

Բ. Օրինակ

Ծագէ արշալոյս , վարդ կապած ճակտին ,
Եւ եկեղեցւոյ կոչնակ հրնչէ հաշտ ,
Մանկունք , օն , աղջկունք , շուտ ելէք յօտին .
Ժամ է հրնձելու վազեցէք ի դաշտ ,

Ծագէ արշալոյս , վարդ կապած ճակտին ,
Ձեփիւռ հունձքերուն բարեւ տայ վերջին ,
Շողան մանգաղներ . . . թողով իրենց բոյն
Արտուտին ձագեր սրտատրոփ փախչին .
Իսկ բարդ բարդ զիզուին հասկեր ոսկեգոյն ,
Ձեփիւռ հունձքերուն բարեւ տայ վերջին . . .

Գ. Օրինակ

Որ ինչ հրաման թէ ստիպէ՝ ջանա՝ գործել ընտրանօք ,
Մի՛ խօլական շուտութեամբ վազվազելու ըներ հոգ .
Այսպէս արագ գըրողէն՝ որ յանգ կազմէ սըրավար ,
Չեմ յուսար մեծ դատաստան եւ ո՛չ նաեւ մեծ հանճար .
Ես աւելի կը սիրեմ առուակ՝ կահուղ աւազով ,
Որ ծաղկալից մարդերու վրայ թաւալի մեղմ ու զով ,
Քան հեղեղատ լի գեղուն՝ որ ընթացքով մրկածին ,
Խըճերով ծանր՝ թաւալի ցեխոտ տեղեր ճա՛րճին .
Աճապարէ՛ բայց հանդարտ , եւ մի՛ բնաւ վըհատիր ,
Քըսան անգամ սեղանիդ վրայ երկերդ նորէն դիր ,
Չայնս ողորկէ՛ անդադար , անցո՛ւր կըրկին արդըկէ ,
Շատ քիչ անգամ աւելցուր , յաճախագոյնըս ջընջէ :

53. Տան մը տարազին մէջ նկատելի են
1. Տողերուն լէ-ը . 2. Տողերուն շտէ . 3. Յանգերուն
հարէ :

ՏՈՂԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ

54. Տան մը տողերուն թիւը կախում ունի
այն մասնաւոր իմաստէն զոր ինք պիտի ներկայէ .
ուստի տուն մը կը բաղկանայ այնչափ տողերէ որ-
չափ հարկաւոր է այդ մասնաւոր իմաստը բացատ-
րելու համար . հետեւաբար տուն մը կրնայ բաղ-
կանալ երկուքէն մինչեւ քսան և աւելի տողերէ :

55. Ինչպէս ըսուեցաւ (52) , երկայն տողե-
րով յօրինուած ոտանաւորի մը իւրաքանչիւր երկու
տողերն յաճախ տուն մը կը կազմեն : Կան ոտա-
նաւորներ ալ որ տնատուած չեն (57) :

ՏՈՂԵՐՈՒՆ ԶԱՓԸ

56. Երկու տողեր որ իմիասին տուն մը կը
կազմեն՝ սովորաբար համաչափ կ'ըլլան :

Երկուքէ աւելի տողեր որ ի միասին տուն մը
կը կազմեն՝ կրնան տարբեր չափեր պարունակել .
սակայն այսպիսի տան մը իւրաքանչիւր տողն իւր
համաչափը կ'ունենայ կամ նոյն տան մէջ և կամ
յաջորդ տան ճիշդ նոյն կարգին մէջ :

ՀԱՄԱԶԱՓ ԵՒ ՏԱՐԱԶԱՓ ՏՈՒՆԵՐ

Ա. Օրինակ

Ո՛հ , կը սիրեմ ըզքեզ , հո՛ղմիկ ,
Երբ դու փութաս ինձի գալու .
Ի պար , ի թռիչ , ի սոյլ մեղմիկ

Առաջին ձեւ

Ա.
Ա.
Բ.
Բ.

Երկրորդ ձեւ

Ա.
Ա.
Ա.
Ա.

Առաջինին Օրինակ

Ո՛վ մայրենի անձնանըւէր գութ անբաւ ,
Ո՛վ դիեցիկ մանկան պատկեր սրտագրաւ ,
Ես չունեցայ այդ գգուանքներն առաջին . . .
Ես գթութեան հէք որդին :

Երկրորդին Օրինակ

Նիրհէ՛ դուն ալ , իմըս թռչուն ,
Համբուրիս տակ տանի քո քուն .
Հանգչիս խաղաղ մինչեւ առտուն ,
Սոխակայ հետ դարթնուս եւ դուն :

61. Հիւսիսէն է յանգը՝ երբ առաջին տողը՝
երրորդին , և երկրորդը չորրորդին հետ յանգ կը
կազմէ :

Ձեւ

Օրինակ

Ա. Կայծոռիկ մհանգչէր պուրակին մէջ մութ ,
Բ. Օձն յանկարծ խայթեց ճրճին լուսատու ,
Ա. Որ գոչեց. — «Յանցանդս ի՞նչ էր, օ՛ձ անգութ!»
Բ. — «Կը փայլէիր դու :»

62. Գրեւիստն է յանգը՝ երբ առաջին տողը՝
չորրորդին , և երկրորդն ալ երրորդին հետ յանգ
կը կազմէ :

Ձեւ

Ա. Սիրո՛ւն քուրիկ , մենք մուրիկներ ենք տրտում .
Բ. Ահա մանկունք մեզ տարեկիցք կ'ոստնուն միշտ .
Բ. Չունին ցաւ , հոգ , մինչ մենք յաւէտ կրենք վիշտ
Ա. Անպատում :

63. Ընդհար կը կոչուի յանգը՝ երբ յանգ-
կազմող տողերը յանգ չի կազմող տողով մը ընդ-
հատուին :

Առաջին ձեւ

Ա.
Ա.
Բ.
Ա.

Երկրորդ ձեւ

Ա.
Բ.
Ա.
Ա.

Առաջինին Օրինակ

Ոսկի հիւսքէն մեր կեանքին
Թէ հարուածով մը ուժգին .
Փըրթի մի թեւ յանկարծուստ
Դուն կը հիւսես վերըստին :

Երկրորդին Օրինակ

Անմահ է սէր , բընաւ չիյնար ,
Թէեւ անցնի այս երկիր .
Խամրի ծաղիկ , փըշրի գոհար ,
Իսկ սէր մընայ դարէ դար :

64. Խառն է յանգերու կարգը՝ երբ յիշեալ
չորս ձեւերէն երկուքը կամ աւելին գտնուին մի-
եւնոյն տան մէջ :

Հիւսեալ { Դու փափկաթեւ մանկիկ զեփիւռ ,
 Աղբերց վրայէն լուսակարկաջ՝
 Անուշ հոտով ծաղկանց ըսփիւռ
 Ի՛նչպէս թըռչիս ինձ ընդ առաջ .

Անանջաս { Եւ խունկ ու զով ընծայելով
 Ձիս ողջունես հեզիկ շքնչով :

Ուրիշ Օրինակ

Անանջաս { Կը յիշե՞ս , ե՛ղբայր , այս խոտեր կանաչ ,
 Այն սուրբ ծաղիկներ , քաղէինք կակաչ

Գրկախառն { Քեզ հետ եւ յասփիկ
 Ու դաշտերու մէջ վազելով թեթեւ՝
 Ձիրեար սիրէինք մտած թեւ ի թեւ ,
 Ձէի՞նք երջանիկ :

65. Տուն կայ որուն տողերն անզուգաթիւ են , զոր օրինակ՝ հինգ կամ եօթ տող ունին : Ասոնց յանգերն ի հարկէ անհաւասար թուով կ'ըլլան : Այսպիսի տուն մը կրնայ հետեւեալ ձեւերէն մին առնել :

Ձեւ ձեւ ձեւ	Օրինակ
Ա. Ա. Ա.	Որթատունկ մ'աննեցուկ , անգօր .
Բ. Բ. Ա.	Կը վաթարանար օրէ օր .
Բ. Բ. Բ.	Ձէր տար ո՛չ տերեւ , ո՛չ խաղող .
Ա. Ա. Գ.	Կնձնի մ'անոր պաշտպան եղաւ ,
Բ. Գ. Գ.	«Թէ ես պտուղ չունիմ բընաւ՝
Ա. Բ.	Կ'ըսէր , գէթ լաւ պտուղ տըւող
Գ. Գ.	Մի տունկ կ'ապրի իմ պատճառաւ . »

Կրնայ ուրիշ ձեւ ալ առնել անզուգաթիւ տողեր պարունակող տուն մը : Չգուշանալու է որ այսպիսի տան մէջ երեք տողեր անանջատ յանգ չի կազմեն :

66. Անանջատը հասարակօրէն չորս տողէն աւելի չ'ըլլար , զի միօրինակութիւնը մայր է ձանձրոյթի : Երբեմն կարճ տողերով յաւերուածներու մէջ չորսէն աւելի տողեր կրնան անընդհատ յանգ կազմել իրարու հետ :

67. Չգուշանալու է որ յանգերէ , այսինքն թէ ըստ պատահման յանգ չի կազմուի հոն ուր չի պահանջուիր . ինչպէս՝ տողի մը մէջտեղը . զի տարածամ յանգը նախորդ ու յաջորդ տողերուն մէջ մտնելով՝ կ'եղծանէ անոնց ներդաշնակութիւնը . ինչպէս՝

Ճշմարտութիւն ու վարդ քընքուշ
 Թէ եւ անուշ բայց չեն անխուշ :

Այս զգուշութիւն հարկաւոր է մանաւանդ երկանդամ տողերու մէջ . իսկ բազմանդամ տողերու մէջ զգուշանալու է միայն որ տարածամ յանգը ճիշդ մէջտեղը չի պատահի :

68. Տաղաչափին անկ է ընտրել իւր տաղին տուներուն տարազը . սակայն երբ առաջին տունը աւարտի , այնուհետեւ հեղինակը կը պարտաւորի

զայն յետագայ տուներուն կանոն ընտրել, և ասոնք անոր վրայ ձեւել: Այս կանոնը՝ որ կրնայ իւր բացառութիւնն ունենալ, հաստատուն կը պահուի երգի մէջ:

Բ. ԳԼՈՒԽ

Թ Ո Յ Լ Տ Ո Ւ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

69. Թոյլտուութիւն կը կոչուի այն ազատութիւնը զոր տաղաչափը կը վայելէ իւր տողերուն յօրինման մէջ:

70. Տաղաչափական թոյլտուութիւնը կը կայանայ.

1. Բառերու գործածութեան և
2. Վանկերու գործածութեան մէջ:

Ա. ՅՕԳՈՒԱԾ

ԲԱՌԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ

71. Ոտանաւորի մէջ բառերու գործածութեան մասին նկատելու երկու բան կայ.

1. Բառերու զեղջուղ.
2. Բառերու կարգը:

Ի. ԲԱՌԵՐՈՒ ԶԵՂՋՈՒՄ

72. Յաճախ կը զեղջուրն շաղկապներ, մեկնական բառեր ու նախադասութիւններ. երբեմն ալ էական բայը. զի ասոնց բացակայութեամբ խօսքն աւելի շղուտ ու կորովի կ'ըլլայ: Ոտանաւորի մէջ մեկնական շաղկապ — այն է, այն է, ևն — երբէք չի գործածուիր:

Օրինակներ

Լաւ քան զամէն մեծութիւն՝
Հանգիստ խղճիւ անուշ քուն:

Հոս զեղջուած է էական բայը:

ՄՈՂԷՉԵ ՈՒ ԿՐԵԱՅԵ

«Տարաբախտ կըրեայ . . .» Գոչէր մի մողէզ.
— «Ինչո՞ւ տարաբախտ . . .» — Զի ստիպուած ես
Ուր որ երթաս՝ տունդ հոն տանել քեզ հետ . . .
— Է՛հ, բեռն օգտակար՝ թեթեւ է յաւէտ: »

Երկրորդ ու չորրորդ տողերուն սկիզբը զեղջուած է սա նախադասութիւնը. Կրեան պատասխանեց: Դարձեալ՝ երկրորդ տողին մէջ զեղջուած է՝ Մողէզը կրկնեց՝ նախադասութիւնը: Այդ զեղջուած նախադասութեանց կը փոխանորդեն կարճ գիծերը:

Վարդի թուփեր թո՛ղ բուսնին
Ի՞նչ հիւրընկալ ափի մօտ .
Սոխակները նոցա մէջ
Երգեն մինչեւ առաւօտ :

Չորրորդ տողին մէջ զեջուած է Բու բառը :

73. Կը, Կո՝ մասնիկները կրնան զեղջուիլ
հոն ուր սահմանականը ստորոգասականի հետ շրջի-
թելու վախ չիկայ :

Եւ երգք օրհնութեանց զըզրդեն զայեր .
Հաց քըրտամբ շահուած ո՛րքան է համեղ .
Սռատ ցորենով լցան համբարներ .
Պար բըռնած կայտոեն մանուկներ անմեղ ,
Եւ երգք օրհնութեանց զըզրդեն զայեր :

Ուր զըզրդեն և կայտոեն բայերուն Կըն զեղ-
ջուած է :

74. Համբակներն ո՛չ միայն չեն կատարեր
հարկաւոր զեղջումներ. այլ նաեւ, ընդհակառակն,
յանգ ու չափ յարմարցնելու համար՝ անպէտ ու
խոտելի աւելադրութիւններ կ'ընեն :

2. ԲԱՌԵՐՈՒՆ ԿԱՐԳԸ

75. Ոտանաւորի մէջ հարկաւոր չէ բառե-
րուն սովորական կարգը պահել : Ճարակարգու-
թեան սովորական ձեւը կը նսեմացնէ քերթուածը՝

արձակի կերպարանք տալով անոր : Մանաւանդ որ
այդ ազատութեամբ տաղաչափը յանդ ու հատած
կազմելու դիւրութիւն ալ կը վայելէ, ի փոխարէն
ատոնց յարուցած դժուարութեանց :

Վիշտն իբրու հիւր կարէ մընալ մի գիշեր .
Պիտի ծագի խինդ այգուն հետ լուսաբեր :

Արձակի ձեւով

Վիշտը իբրու հիւր մէկ գիշեր կրնայ մնալ . լուսա-
բեր այգուն հետ խինդ պիտի ծագի :

Ուրիշ Օրինակ

Երբ արեգին փայլուն շողեր
Երկնասըլաց՝
Գան փայփայել լերանց կողեր ,
Եւ երբ ի լաց՝
Վարդակարօտն երգէ պըլպուլ
Մութ յանտառի ,
Սիրե՞ս լըսել գեղգեղն անդուլ
Իւր բարբառի :

Արձակի ձեւով

Երբ արեւու երկնասըլաց փայլուն շողերը գան լերանց
կողերը փայփայել , եւ երբ վարդակարօտ պըլպուլը լալով
երգէ մութ անտառին մէջ , կը սիրե՞ս իւր ձայնին ան-
դուլ գեղգեղը լսել :

76. Այս օրինակէն յայտնի է թէ ածա-

կան, յատկացուցիչ և խնդիր⁽¹⁾ իրենց հետ կապակցեալ բառերուն — գոյական, յատկացեալ, խնդրառու — կրնան յետադասիլ, և միջանկեալ բառերով հեռանալ իսկ անոնցմէ :

77. Բառերու գործածութեան վրայ ըսուածներէն կը հետեւի թէ տաղաչափութիւնը կը խորշի տրամաբանական ոճէն՝ որուն մէջ գաղափարներն մէկիկ մէկիկ կը մեկնուին իրենց պատճառներով ու հետեւութիւններով, և ուր իւրաքանչիւր բառ կը պահէ իւր սովորական դիրքը :

78. Բառերու գործածութեան վրայ կը մնայ մեզ ըսել ուրիշ բան մը . այն է՝ թէ ոտանաւորի մէջ կրնան գործածուիլ (անշուշտ ընտրանօք) բառեր ու հոլովման ձեւեր որոնք արդի հայերէնի արձակին մէջ չեն կրնար մուտ գտնել համարձակօրէն : Այդ կարգին կը պատկանին վերի օրինակներուն մէջ տեսնուած մի, արեգ բառերն և ի շաց, յանճառի բառերուն ձեւերն :

79. Սակայն եթէ տաղաչափը զեղծանի այս ազատութեամբ, կ'արտադրէ խժարուր տաղեր՝ կիրթ ճաչակի տէր անձերու խոտելի և հասարակութենէն ալ անխմանալի և, հետեւաբար, մերժելի :

Բ. ԵՕԴՈՒԱԾ

ՎԱՆԿԵՐՈՒ ՍՂՈՒՄ, ԿՐՃԱՏՈՒՄ ՈՒ ԵՐԿԱՐՈՒՄ

80. Տաղաչափը՝ չափի ճշդութիւնը պահելու համար ազատ է վանկ «էլ, էր՝տէլ ու երկուրէլ,

81. Սէն է վանկ անհետացնել սահուն, արագ արտաբերութեամբ . կրճատելն է վանկ պակսեցնել տառ ջնջելով . երկարելն է վանկ շահիլ յամբ արտաբերութեամբ :

Քերթող մեթէ ես ըլլայի,
Միշտ առ սէր մարդկութեան
Անձս ու քընարս նըւիրէի
Ես միմիայն բարութեան .
Աշխատութիւն
Քեզմով փառք մարդուն .
Ի մաստութիւն
Պատուէ զմահացուն,
Անմահին միակ
Պերճ պըսակ :

Ուր ֆնաւորս երկարմամբ և սղմամբ եղեր է ֆընարս . եւ ինաստոքիւն կրճատմամբ՝ ը'իւնաստոքիւն . պասուէ զգնահացուն սղմամբ եղեր է պասուէ զնահացուն . և պասակ՝ երկարմամբ պըսակ :

(1) Անշուշտ ոչ ամէն խնդիր . չըսուիր՝ պէս ձեզի եւն .

ՎԱՆԿԵՐՈՒ ՍՂՈՒՄ ՈՒ ԵՐԿԱՐՈՒՄ

82. Տրդ համարին Դ. մասին հակառակ՝ յաշորդ ձայնաւորով մէկ վանկ կազմող — ը, ի հարկին, կրնայ երկու վանկ կազմել նախընթաց վանկին բաղաձայնին օժանդակութեամբ. ինչպէս՝

Աստ—ուած կ'ըլլայ Աս—տը—ւած

Եւ երկու վանկ կազմողն ալ կրնայ մէկ վանկի վերածուիլ նախընթաց ձայնաւորի օժանդակութեամբ. ինչպէս՝ քազ—մա—զը—ւարճ կարդալով քազ—մազ—ուարճ :

83. Նոյն համարին Ե. մասով ցոյց տրուած միավանկներուն շ ձայնը կրնայ անհետիլ նախընթաց ձայնաւորի օժանդակութեամբ. ինչպէս՝ ոսկի պասկ կարդալով իբր ոսկիսկ—ասկ. ի ֆնար կարդալով իբր իֆ—նար. ի սպաս՝ իս—սպաս, և ին.

Նոյն միավանկները կրնան երկու վանկի վերածուիլ երկարմամբ. ինչպէս՝ ֆնար կ'ըլլայ իր—նար, քոռո՛ր քը—շոռ, և ին :

84. Նոյն համարին Զ և Է մասով նշանակուած վանկերը կրնան անհետանալ սղմամբ. ինչպէս՝

Կեանքը բազմարդիւն. կ'ըլլայ

Կեանք բազմարդիւն :

85. Յորնականակերտ + դրէն առաջ եթէ բնական շ կայ, այդ շն կրնայ սղիլ կամ պահուիլ. ինչպէս՝

Կարգը կամ կարգը :

86. Բառերու սկիզբը գտնուող շ ձայնը կրնայ սղիլ նախընթաց ձայնաւորի օժանդակութեամբ. ինչպէս՝ պասուէ զմահացուն կարդալով՝ պասուէզ մահացուն :

87. Ի հարկին կարելի է բաղադրեալ ձայնաւորի վերածել տարբեր բառերու իրարու յաշորդով ձայնաւորներ. ինչպէս՝ ահա ի նա կարդալով ահայ նա :

88. Երբ միևնոյն ձայնաւորը քով քովի կրկնուած է, մին իբր վերջնատառ և միւսն իբր սկզբնատառ, կրնան այդ երկուքը մէկ վանկ նկատուիլ. ինչպէս՝ բարի իշխան, բարի (յ) շխան :

89. Երկբարբառներ կան որ, ի հարկին, կրնան բաղադրեալ ձայնաւորի վերածուիլ. ինչպէս՝ Եղիա, կարդալով Եղեա :

Կ Ր Ճ Ա Ս ՈՒ Մ

90. Մ շ և ի բառերուն շ տառը կը ջնջուի, եթէ յաշորդ տառը ձայնաւոր է. նախընթաց ձայնաւորի օժանդակութեամբ ալ կրնայ ջնջուիլ. ինչպէս՝

Կ'երագէ. Տուն մ'ունէր. Լուսայ մ'ունէր :

91. Սկզբնատառ ըն կրնայ ջնջուիլ նախընթաց ձայնաւորի օժանդակութեամբ . ինչպէս՝

Ընդ	կ'ըլլայ	հոդ .
Ըստ	»	'ստ .
Ընտանի	»	'նտանի :

Ինչպէս կը տեսնուի օրինակներէն , սովորութիւն է ապագարձ դնել ջնջուած տառի տեղ :

92. Ուրիշ ձայնաւոր տառեր ալ կրնան ջրնջուիլ հոն ուր սովորութիւն ու վայելչութիւն կը ներեն :

Նա աւանիկ	կ'ըլլայ	Նա'ւանիկ .
Յաւէրժահարսունք	»	Յաւէրժահարսունք ,
Հաւասար	»	Հաւասար .
Ի քուն թէ արթուն	»	Ի քուն թ'արթուն .
Եւ իմաստութիւն	»	Ի' իմաստութիւն .

93. Մէ՛ , Ֆ , Կէրէ բառերուն էն կրնայ ջնջուիլ յաջորդ ձայնաւորի օժանդակութեամբ : Զէ բառին էն կրնայ ջնջուիլ , երբ է յաջորդէ :

Զ՛ ի քէն կ'իջնեն բարիք ամէն :

Պիտ'ուր դաբրին իմ արտասուք յորդահոս :

94. Ճարտար գրիչներէ կատարուած յանդուգն սղումներ ու կրճատումներ բացառութիւն համարուելու են : Բնականը աւելի սիրուն է . ուստի պէտք չէ , տաղաչափական թոյլտուութեան չարաչար կիրառմամբ , սղումները , կրճատումներն

ու երկարումներն յաճախելով լեզուն խոտորմանց քառս մը դարձնել , և հնչման թուլութիւն կամ խստութիւն պատճառելով խանգարել տաղին դաշնակութիւնը՝ որու վրայ պարտինք քանի մը խօսք ընել :

Դ Ա Շ Ե Ա Կ Ո Ւ Յ Ի Ի Ն

95. Դաշնակութիւնը կ'ստացուի հաճելի ձայներու ազդեցութեամբ :

Ձայնը՝ թէև իմաստին յոյժ ստորագաս յատկութիւն , սակայն չի կրնար արհամարհուիլ : Մարդիկ կ'ազդուին ոչ միայն բանաւորէն , այլ և հաճոյականէն : Խորհուրդ մը որ խիստ ու անխորժ ձայնով կը հաղորդուի մտքին՝ չի կրնար լիովին հաճելի ըլլալ : Պուայօ ըսած է —

է ընտրութիւնն ցանկալի՝ դաշնակաձայն բառերու .
Ծանրը հրնչմանց ատելի յորդութենէն լե'ր հեռու .
Ոտանաւորն հոժ և և կուռ և իմաստներ լաւագոյն ,
Թէ ականջին հնչեն խիստ՝ հաճոյական չեն հոգոյն :

96. Ոտանաւորին դաշնակութիւնը կախում ունի —

- Ա. Յանգէն ,
- Բ. Հասածի շեշտէն ,
- Գ. Բաւերու ընտրութենէն ,
- Դ. Բաւերու դասաւորումէն :

Ա. ՅԱՆԳԷՆ

97. Յանգը որչափ կատարեալ ու հարուստ ըլլայ՝ այնչափ ախորժալուր կ'ըլլայ . ուստի որչափ հնար է տաղաչափը խոյս տարու է տկար ու անարգ յանգերու կիրառութենէն :

Բաղդատէ հետեւեալ տուները յանգի կողմանէ —

Շատ միակերպ գրչութիւն եւ ոճ մը պարզ ընտանի ի գուր փայլի մեր աչաց , ի քուն գմեղ կը տանի : —

Ձայն ողորկէ անդադար , անցուր կրկին արզըկէ ,
Շատ քիչ անգամ աւելցուր , յաճախագոյնս ջնջէ :

Բ. ՀԱՏԱՍԻ ՇԵՇՏԵՐԷՆ

98. Ինչպէս որ ըսուած է 16րդ համարով , որպէս զի ոտանաւորն ստանայ ախորժալուր եղանակ , պէսք է որ տողերուն հանգիստներն որոշող վանկերը սուր ըլլան կամ շեշտի ընդունակ : Ուստի տաղաչափը զգուշանալու է գործածել հանգիստի համար այնպիսի վանկ որ երբէք կարող չէ ձայնական զօրութիւն ընդունիլ իր վրայ :

Բաղդատէ հետեւեալ տողերը .

Եկուր գրկացըս մէջ հանգիբ , գառնուկ ,

Եկուր իմ գրկիս մէջ հանգիբ , գառնուկ ,

Գ. ԲԱՌԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ

99. Ձանալու է դիւրահնչակ բառեր գործածել , բառեր որոնց մէջ ձայնաւորներն ու բաղաձայնները պատշաճօրէն խառնուած ըլլալով իրարու հետ՝ կ'արտասանուին աւելի դիւրաւ և կըլլան աւելի քաղցրալուր :

Մէկ ձայնաւորէն միւսին դիւրութեամբ կ'անցնինք , երբ անոնց միջև բաղաձայն մը կայ , նոյնպէս դիւրութեամբ կ'անցնինք մէկ բաղաձայնէ միւսին՝ երբ անոնց միջև ձայնաւոր մը կայ : Ձայնաւորներու խռնումը բերանը բանալ կուտայ անհաճոյ կերպով . Բաղաձայններու խռնումն ալ արտասանութիւնը դժուարացնելու աստիճան բերանը կը փակէ : Առնենք ֆաղցրահնչիւն բառը՝ բաղաձայնները թողլով կունենանք ա ա թ իւ . ձայնաւորները թողլով կունենանք ֆղցրհնչն . փորձէ կարգալ ասոնք զատ զատ և դիտէ երկուքին ալ խժալլութիւնը :

100. Ձանալու է շատ քիչ գործածել անախորժ հնչում ունեցող բառեր՝ մանաւանդ կոկորդային սառ պարունակող բառեր , ինչպէս խողխող , դողանջել : Եւն :

Սակայն կայ պարագայ որ ձայնի խստութիւնը հարկաւոր կ'ընէ : Երբ տաղաչափը կուզէ անհաճոյ կամ ահաւոր բան մը նկարագրել՝ այն

ատեն ոչ-քաղցրալուր բառերու գործածութիւնը համաձայն կըլլայ խորհուրդին և արդիւնքին կ'օգնէ :

Գ. ԲԱՌԵՐՈՒ ԴԱՍԱԻՈՐՈՒՄԷՆ

101. Բառերը պէտք է այնպէս դասաւորել որ տարածայն վանկեր յաջորդեն իրարու : Տաղաչափական թոյլտուութիւնը մեծապէս կը նպաստէ այս բանին : Ինքնին քաղցրահնչիւն բառեր ախորժարուր ըլլալէ կը դադարին նոյնաձայն վանկերու անմիջական մերձաւորութեան պատճառաւ, ինչպէս՝ ծեր՝ ձեր, անոր՝ նոր. եւն :

102. Դիտելու է որ, որչափ կարելի է, տողի մէջ բաղաձայնաւերջ բառերու չի յաջորդեն բաղաձայնով սկսող բառեր, նայ և թոյլ տառեր բացառութիւն են. և ձայնաւորով վերջաւորող բառերու ալ չի յաջորդեն ձայնաւորով սկսող բառեր : Մանաւանդ դիտելու է որ միեւնոյն բաղաձայն կամ ձայնաւորը իրարու յաջորդող բառերէն մէկուն վերջնատառ և միւսին սկզբնատառ չըլլայ :

ՉԱՓԱԿԱՆ ՈՏԱՆԱԻՈՐ

103. Ոտանաւորը կազմութեան հայեցակէտով երեք տեսակ է. վանկային, շափահաւ և շեշտաւ :

104. Շեշտաւ ոտանաւորին վրայ պիտի խօսինք յաջորդ մասին մէջ :

105. Վանկային ոտանաւորի կազմութիւնը կախում ունի վանկերու կամ ոտքերու թիւէն :

106. Չափահաւ ոտանաւորի կազմութիւնը կախում ունի կարճ վանկերու և երկայն վանկերու խառնումէն :

107. Մեր նախնեաց անծանօթ էր վանկային ոտանաւորը որուն վրայ այս գործին առաջին մասին մէջ խօսեցանք. զի անի — վանկայինը — Հայոց մէջ կ'սկզբնաւորի նարեկացիի և Մագիստրոսի միջոցաւ և կը ծաղկի ներսէս շորհալիի ձեռամբ՝ ու կը գրաւէ դիւրքը չափականին որ հուսկ ուրեմն կ'սկսի մոռացութեան ու անգործութեան դատապարտուիլ :

108. Մեր լեզուին այդ պատուական գանձը՝ որ դարերով մութի մէջ մնացած էր, ի լոյս կը բերուի վերստին ի ձեռն Հայր Արսէնի՝ թարգմանութեամբ Վիրգիլիոսի Մշակականաց՝ որուն յառաջաբանին մէջ թարգմանիչն ընդարձակօրէն խօսած է անոր — չափականին — վրայ :

ՉՍՓԱԿԱՆԻ ՀԱՆԴԱՄԱՆՔԵՐ

109. Չափական ոտանաւորը զերծ է ձայնական յանգերու կապանքներէ, և, վանկայինին հակառակ՝ ոչ թէ վանկեր համբերով տող կը կազմէ, այլ վանկերուն երկայնն ու կարճը չափելով ոտք կը ձեւացնէ և ոտքերով ալ տող: Ասով և հատածի չեշտերուն ուշ դնելով՝ իւրաքանչիւր անդամի ուրոյն ընթերցմամբ՝ չափականը կ'ստանայ զմայլելի վեհմութիւն մը քաղցրահնչակ:

110. Վանկերու երկարութեան ու սղութեան կանոնը՝ իմաստին համեմատ՝ բառերուն արտասանութեան ատեն ձայնին ծանրաքայլութիւնն ու երազաչարժութիւնը, և երբեմն ալ տաղաչափին աղատութիւնն է:

111. Չափականի մէջ «+» կը բաղկանայ երկու չափէ:

112. Չափն է մէկ երկար վանկ:

113. Երկու սուղ — չերկարող, չերկարուած — կ'արժէ մէկ երկար վանկ:

114. Տողի մը մէջ քանի չափ որ կայ, անոր կիսուն չափ ալ ոտք կայ:

115. Չափականին բուն և յաճախ գործածուած ոտանաւորն է վեցաբան կոչուածը՝ որ կ'ուսնեայ չորս անգամ: Իւրաքանչիւր անգամ կը բովանդակէ երեք երկար վանկ (երկար և սուղ խառն):

ԱՆԴԱՄԱՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔ

116. Առաջին անգամը ազատ է ունենալ մէկէն (1) մինչեւ չորս վանկ:

Երկրորդը պարտի ըլլալ քառավանկ: Կրնայ եռավանկ ըլլալ, եթէ առաջինը միավանկ չէ. որպէս զի չըլլայ թէ միավանկը յաջորդ երեք վանկին հետ քառավանկ անդամ մը կարծուելով և (արտասանութեան ատեն) մէկտեղ խառնուելով՝ տողին քառանդամութիւնը կ'որսուի:

Երրորդ և չորրորդ անգամը յաճախ քառավանկ են. որպէս զի տողերուն յանգումն ըլլայ ծանր և մեծավայելուչ:

Չորրորդն ազատ է երբեմն ըլլալ եռավանկ, միայն թէ այն ատեն առաջինը միավանկ ու երկրորդն ալ եռավանկ չըլլան:

117. Այդ օրէնքով յառաջ կու գան տասն օրինակներ նոյնաչափ համարուած տողերու՝ զոր նախնիք յաճախ գործածեր են իրարու հետ խառն և զոր կը ներկայենք հետեւեալ պատկերով:

4+4+4+4	որոյ մէջ էթէ 8 սուղ վանկ գտնուի կըլլայ	12 չափ կամ 6 ոտք
3+4+4+4	» 6 » » » »	12 » » 6 »
2+4+4+4	» 4 » » » »	12 » » 6 »
1+4+4+4	» 2 » » » »	12 » » 6 »

(1) Միավանկը երկարելով կարելի է շուրջ երեք երկար վանկերու չափը:

4+3+4+4	nrայ մէջ եթէ	6 սուղ վանկ	գտնուի	կրկնայ	12 չափ	կամ 6 ոսֆ
3+3+4+4	»	4 » » »	»	»	12 » »	6 »
2+3+4+4	»	4 » » »	»	»	12 » »	6 »
4+4+4+3	»	6 » » »	»	»	12 » »	6 »
3+4+4+3	»	4 » » »	»	»	12 » »	6 »
2+4+4+3	»	2 » » »	»	»	12 » »	6 »

118. Սոյն պատկերէն յայտնի կ'ըլլայ թէ

Ա. Հնգավանկ բառեր չափական ոտանաւորի մէջ մտնելու համարձակութիւն չունին :

Հնգավանկ բառերէն միայն ըով կազմուած — սուղ — վանկով վերջաւորողներ կրնան գործածուիլ, պայմանաւ որ այդ սուղ վանկը կամ սղի և կամ յաջորդ անդամին տրուի, ինչպէս՝

Բոյ է Տէր | տիեզերա | ցրս յօրինուած | չըզնաղազեղ ,

Կան հնգավանկ բառեր ալ որոնք կրնան գործածուիլ իրենց պարունակած երկբարբառը մէկ վանկի վերածելով. ինչպէս՝ *սիեզերասաս* կրնայ ըլլալ *սիե-զե-րա-սաս* :

Սակայն այսպիսի բացառութիւնը հազուադէպ ըլլալու են : որպէս զի ներդաշնակութիւնը չի խանգարի :

Բ. Տողի մը վանկերուն թիւը տասներեքէն պակաս և տասնեւեցէն աւելի չի կրնար ըլլալ :

Գ. Չափականին մէջ անդամոց թիւը հաստատուն կը պահուի, ոչ թէ վանկերու թիւը :

119. Նախընթաց մասին մէջ հատածի և

Թոյլտուութեան վրայ գրուած կանոնները չափականին ալ կը պատշաճին :

120. Չափական ոտանաւորի իբր նմոյշ հոս կը դնենք հետեւեալ հատուածը :

Ա.Ռ. Լ.ՈՅՍԵ

Այսպէս տարեալ | դառնան ժամք | սակայն առ իս | տիւ
 չառնէ դարձ⁽¹⁾ | .
 Ոչ ևւս ըզ քաղ | ցըր ևկս այգուն | տեսանեմ ո՛չ | զե-
 րեկորին | ,
 Ո՛չ ըզ ծաղիկ | գարնայնի | ևւ ո՛չ ըզ վարդ | ամառայնոյ | ,
 Ո՛չ ըզ հօտս | ևւ զանդեայս | զաստուածաբիծ | ո՛չ մար-
 դոյն դէմս | ,
 Ամպք | ևւ աղջամուղջ | մըշտաղիչեր | զիս պաշարեն | ,
 Որոչեալ | ի մարդկան | զըւարճալից | ճանապարհաց | ,
 Մատեան չըքնաղ | հըմտութեանց | համակ սպիտակ |
 ինձ ներկանի | ,
 Ուր բընութեան | ջընջեալ են գործք | ևւ կամ քերեալ |
 վասն իմ իսպառ ,
 Եւ բնաւ ըսա մին | ի մտիցն | իմաստութիւն | յինէն
 փակեալ :
 Վասն որոյ | լոյս երկնային , | ծագեա՛ ի ներքս | յիս
 մանաւանդ ,
 Յամենայն | ի զօրութիւնս | ոգւոյս մըտցեն | քոյ ճա-
 ոազայթք .
 Ակն ի հոգւո | ջըս հաստեա՛ , | բա՛րձ փարատեա՛ զ | մէզս
 ի նմանէ ,
 Զի ըզ մեռոտ | աչաց տեսից | զաներեւոյթս՝ | ևւ իս-
 սեցայց :

(1) Միլտոն կորուսած էր աչաց տեսութիւնը :

ՇԵՇՏԵԱԼ ՈՏԱՆԱԻՈՐ

121. Երգուելու համար Եւրոպական եղա-
նակներու վրայ յօրինուած հայերէն երգեր կը
կոչուին շէշտալ ուրանալ . վասն զի ասոնց մէջ նկատի
առնուած են ոչ միայն տաղաչափական — հատածի
— շէշտեր, այլ եւ եղանակի շէշտեր :

122. Արդ՝ երբ մէկը երգ մը կը թարգմանէ
կամ կը յօրինէ եղանակի մը համեմատ, պարտի
երկու բան նկատի առնել :

Նախ՝ զի երգը հայերէն տաղաչափութեան
օրէնքներուն հակառակ կազմութիւն չունենայ :

Երկրորդ՝ զի երգին իւրաքանչիւր ատղը եղա-
նակին պահանջած շէշտերն ունենայ ճիշդ իրենց
տեղերը :

123. Ըսուածներէն կը հետեւի թէ պէտք է
եղանակին շէշտերը որոշել գիտնալ :

124. Եղանակի շէշտերը որոշելէ ետքը՝ երգը
չարագրելու ատեն գիտելու է որ անոնց ներքեւ
դան կամ իմաստի կամ հատածի շէշտեր և կամ
այնպիսի վանկեր որ ընդունակ են շէշտի (19, 20) :

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Մ Ո Յ

ՈՏԱՆԱԻՈՐ ԳՐՈՒԱԾՆԵՐՈՒ

1

Հ Ո Ւ Ն Ձ Ք

Ծագէ արշալոյս վարդ կապած ճակտին,
Եւ եկեղեցւոյ կոչնակ հընչէ հաշտ .
Մանկունք, օ՛ն, ա՛ղջկունք, շո՛ւա ելէք յոտին .
Ժամ է հընձելու, վաղեցէք ի դաշտ,
Ծագէ արշալոյս վարդ կապած ճակտին :

Զեփիւս հունձքերուն բարեւ տայ վերջին,
Շողան մանգաղներ . . . թողլով իրենց բոյն
Արտուտին ձագեր սըրտատրոփ փախչին .
Իսկ բարդ բարդ զիզուին հասկեր ոսկեգոյն,
Զեփիւս հունձքերուն բարեւ տայ վերջին :

Երբ յետին նշոյլ արձակէ արեւ,
Արտը նրմանի ալէծուփ ծովուն .
Կապոցներ շարեն կառքերուն վերեւ
Որք ճըւընչելով կը դառնան ի սոււն՝
Երբ յետին նշոյլ արձակէ արեւ :

Եւ երգք օրհնութեանց զըզըրդեն զայեր .
Հաց քրտամբ շահուած ո՛րքան է համեղ .
Առատ ցորենով լըցան համբարներ,
Պար բըռնած կայտուն մանուկներ անմեղ,
Եւ երգք օրհնութեանց զըզըրդեն զայեր :

2

Տ Ե Ս Ի Լ Կ Ե Ն Ա Յ

Մի առաւօտ	Բայց յետ այգոյն,
Լուրջ անաղօտ	Այն ատրապոյն
Վարդի մ'թերթիկ	Եւ բոցալառ
Ցօղի մ'հատիկ	Արեգն իսպառ
Իւր բաժակին	Շողաց այն ինչ
Մէջ խընդազին	Լափեց ըզջինջ
Հիւրընկալեց	Ցօղոյն կըլոր
Ծարաւն մարեց .	Հատիկն աղուոր . . .

3

Ա Ղ Ջ Ի Կ Ն

Աղջիկ մ'եմ ես չընաշխարհիկ ,
 Ձեւեց ճակատս արծաթ մահիկ ,
 Արբիք արւին լիք իրենց շող ,
 Եւ արուսեակն յարցունք իւր ցօղ :
 Մըչկոտ սիւքն է՝ չընչէ կըրծէս ,
 Տատրակն է որ մընչէ չըրթնէս ,
 Վարդէն առաւ այտս իւր բոսոր ,
 Եւ յԱսիոյ՝ թուշս իւր խընձոր :
 Շուշան իւր ձիւն տեղաց յիմ ծոց ,
 Որիոնէն առի ես բոց ,

Լուսնթագէն վըզիս մանեակ ,
 Վարսամէ մ'ալ ոսկի գիսակ .
 Ծիածանէն դօտի կապեր ,
 Վեղջալուսէն ճաճանչ քաղեր ,
 Հիր եւ նարօտ ասղնեգործեր ,
 Ամպէն դէմքիս լաջակ ձեւեր :

Մանիշակէն ուսայ շիկնել ,
 Թըռչնէն երգել , հողմէն պարել ,
 Ծաղիկներէն քաջ նկարել ,
 Մըրջնէն , մեղուէն ժիր աշխատել :
 Աստղն ինձ ուսոյց սըքնել ցայգուն ,
 Արտուան՝ արթնուլ կանուխ այգուն ,
 Փոյթ ի վաստակս՝ որք յարգարեն
 Զերջանկութիւն տանս համօրէն . . . :

Ա. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

4

ԿԱԹՆԱՎԱՃԱՌ ԿԻՆՆ ՈՒ ԿԱԹՆԱՄԱՆ

Բերրէդ՝ դիտուն վերեւ կաթի աման մը բարձած
 Լաւ մը բարձով հաստատած՝
 Հանգիստ ու անարգել քաղաք հասնիլ կը կարծէր .
 Կարճ ու թեթեւ ըզղեատովն առաջ կ'երթար մեծաքայլ ,
 Դիտմամբ արագ շարժելու՝ նոյն օրն արդէն հազած էր
 Բաճկոն , կօշիկ պարզ անփայլ :
 Հանդրիճաձեւ ինքն տասնկ ,
 Հաշիւ կ'ընէր սրճափ դանկ .

Ձեռքը կուգար իր կաթէն , անոր բերած ստակով
Հարիւ մ' հակիթ կը գնէր , թուխս կը դնէր երեք հեղ ,
Եւ բանն աղէկ կը յաջողէր իւր մըտադիր խընամով :

« Ինծի համար զըժուար չէ ,

Կ'ըսէր մըտքէն , տանըս բոլորը վառեակներ մեծցնել ,

Ազուէսն որչափ ալ լափէ՝

Ճարպիկութեամբ՝ մընացածովն ես կըրնամ խող մը գնել ,
Դիւրին է զինք առանց մեծ ծախք բանալու գիրցընել .

Գնած ատենէս լաւ մը լեցուն էր արդէն ,

Կըրնամ կըրկին ծախելով՝ աղէկ ստակ ձեռք բերել ,

Եւ ո՞վ կրնայ զիս արգիլել որ ակոռին մէջ պահեմ

Կով մը հանգերձ իր հորթով՝ եթէ ձեռք տայ գիներնին ,

Որոնց հօտին մէջ հոս հոն պիտի տեսնեմ ցատկելնին : »

Ասոր վըրայ ինքն ալ Բերրէդ վեր կը ցատքէ խընդումով ,

Կը թափի կաթն . ողջա՛մբ մընան թուխս , վառեակ , խող ,

հորթն ու կով :

* * *

5

Ս Է Ր

Այս մեծ աշխարհ է մի քընար աստուածալար ,

Որոյ բոլոր հնչեն թեղեր սէր , սէր , սէր յար :

Սէր մայէ գառն , սէր շընչէ հողմ , սէր մընչէ վտակ :

Սէր կաթէ ամպ , սէր կը սըփռէ եւ արեգակ ,

Սէր կը մոնչեն փոթորիկներ , անեղ գետեր ,

Սէր կը հեղուն իրենց ծոցէ նահւ լեռներ ,

Սէր ծաւալեն առ ճարակողս դաշտք ամէն օր ,

Սէր լեցուն է ի ծոց երկրի համայնից մօր :

Սէր կը ձայնէ երկինքէն ՍԷՐ , եւ էք համայն

Սէր հընչելով ամէն ուստեք արձագանգ տան :

Մինչ տիեզերք հընչէ միշտ սէր , սիրտ մարդոյ է՛ր

Հընչէ ոչ սէր , այլ միշտ նախանձ , նախանձ ու հեռ :

6

ՃՆՃՂՈՒԿՆ ՈՒ ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ

Ազուաւ մ'իւր հատու ճիրաններուն տակ
Բըռնած էր ուժգին մի խեղճ նապաստակ .

Տեսաւ զայն ճընճողուն եւ գոչեց . « Ընկե՛ր ,

Սըրընթաց ոտքերդ ո՞ւր էիր ձըգեր . . . »

Բաղէ մ' որ կ'անցնէր՝ լըսեց այս խօսքեր ,

Սըլացաւ եկաւ եւ ճնճողուն որսաց :

Նապաստակն յայնժամ իւր սրտին խորէն

Հըճուեցաւ եւ փոյթ հարցուց հեգնօրէն .

— « Ո՛ւր ձըգեր էիր թեւերդ սըրընթաց . . . »

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ.

7

ՈՆՈՏԻՆ Ի ԶԱՆԻՑ

Ոոկեղծեղ գուտ ոսկին՝ գեղերեսել կամ շուշան ,

Անուշ բուրում յաւելուլ մանուշակի մը վըրան ,

Սառը յղկել տակաւին՝ կամ մի այլ գոյն յաւելուլ

Ծիածանի գունոց վրայ, եւ կամ մոմի լուսով գուլ
Դեռ պըճնելու փափաքիլ պայծառ, չըքնաղ աչքն երկնից,
Զուր վաստակ է եւ ունայն, եւ սընտոխն ի ջանից:

(Շէյխսիիր)

Վ. Գ. ՊԵՇԿԵՐԻՆԻՆԱՆ

8

Տ Ե Ր Ե Ի Ի Կ

« Քու ճիւղէդ բամբուլած,
Խեղճ տերեւ չորացած,
Ո՞ւր կ'երթաս » « Չե՛մ գիտեր
Հո՞վն չըջնց արժատէն,
Կաղնին իմ ապաւէն,
Անհանդարտ քամիներ
Մըրըրիկն եւ զեփիւռ
Զիս տանին անդադար
Դաշտերէ յանտառ,
Լեռ, հովիտ, ի ըսփիւռ,
Կ'երթամ լուռ անդամդատ
Ի թափառ, ուր քամին
Կը տանի միասին
Սարգենին եւ ըզլարդ »

(Առնուլս)

Հ. Ք. ՔՈՒՇԵՆԵՐԻՆԱՆ

9

ԱՌ ԶԵՓԻԻՌՆ ԱԼԼՄՏԱՂԻԻ

Դու փափկաթեւ մանկիկ զեփիւռ,
Ազբերց վրայէն լուսակարկաջ՝
Անուշ հոտով ծաղկանց ըսփիւռ
Ի՞նչպէս թըռչիս ինձ ընդ առաջ,
Եւ խունկ ու զով ընծայելով՝
Զիս ողջունես հեղիկ չընչով:

Ո՞հ, կը սիրեմ ըզքեզ, հո՞ղմիկ,
Երբ դու փութաս ինձի գալու,
Ի պար, ի թախչ, ի սոյլ մեղմիկ,
Այրած ճակտիս իմ այցելու.
Ծաղիկ հոգւոյս քեւ զովացած
Բացուի ի լոյս խորթ կենաց:

Սլացի՛ր, փոքրիկ դու սուրհանդակ,
Լուր տո՛ւր հովտին ու ծործորին,
Եւ անտառաց բարձրադիտակ՝
Ուր երամով սոխակք թառին,
Թէ մտերիմն իւրեանց եկաւ
Բիւր ըզմայլմանց յիշատակաւ:

Ո՞հ, կորսըւած իմ հաճոյքներ,
Հոս վերըստին նըտնեմ ըզձեզ.
Ծառոց չըքով էք ծածկըւեր.
Ու փրփուրով առուակին հեղ.
Ահա կայտուէք ի յայս ծըմակ,
Ի յայս թրփուտ հովանոցակ:

Հոս դառն հոգեր մէկիկ մէկիկ
 Ճակտէս ի բայ հեռանային .
 Ու փունջք ժամուց զեղապարիկ
 Սիրտըս թեթեւ օրօրէին .
 Եւ բընութիւն , մայր որդեսէր ,
 Բընքուչ զըրկաց մէջ զիս զըգուէր :

Հոս ճեմէին երեկոյեան
 Ի զով ըստուեր պար մի կուսից .
 Մազերն հովուն բաղմարուբեան ,
 Սիրտք ընծայուած հեշտ վայելից ,
 Շող լուսնակին , կոյսն ու ծաղիկ
 Զիրար չոյեն սիրատարփիկ :

Մտերմութիւն , սէր կրակ ու բոց ,
 Ի՞նչ անուշ էք յայս տեսարան ,
 Ուր բիւր դալարք ձեզ հանգըստոց ,
 Դ՛ռ անհուն դաշտեր ըզբօսարան .
 Մտերմութիւն , ինձ երանի՛ ,
 Թէ հոս ծոցէս հոգիս թռանի :

Դու փափկաթեւ մանկիկ զեփեւ ,
 Աղբերց վրայէն քաղցրակարկաջ ,
 Անուշ հոտով ծաղկանց ըսփեւ ,
 Թռի՛ր , թռի՛ր ինձ ընդ առաջ ,
 Եւ խունկ ու զով ընծայելով՝
 Պարէ չորս զիս հեղիկ շընչով :

Մ. ՊԵՏԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԻՆՁ-ՄԱՆԿԱՆ

Բարերաստի՛կ մանուկ , հանդի՛ր յորրանի .
 Անմեղութիւն կու տայ քեզ միշտ նիրճ հանդարտ ,
 Եւ հեշտ ազգու՛մըն համբուրին մայրենի
 Զազմըկեր նինջըդ զըւարթ .
 Ո՛վ Տէր , ի՞նչ շնորհ , ի՞նչ գիրգ հասակ՝ թարմութիւն ,
 Նրման է սա պերճ կոկոնի վարդենւոյն՝
 Ճակտին վերայ հետք չը թողած՝ վիշտն անդէն
 Փախչի հեռի յորրանէն .
 Զերդ մի շուշան որ ի շընչել մեղմ հողմոյն
 Սպիտակազեղ բանայ զբաժակն իւր իսկոյն .
 Այսպէս ժըպիտն այն հրեշտակին անխըլիրտ
 Զաչըս մոզէ , գրաւէ զսիրտ :
 Կին մի առ նա կը մօտենայ սիգապանծ ,
 Համբուրելով՝ կըսէ . « Հրեշտակս իմ եւ գանձ ,
 Բունէդ յետոյ մօրկանդ հանդէպ ժըպտելու
 Պիտի բանաս աչքդ աղու » :
 Դոյզն ինչ չարժում կը խռովէ զիւր գորով՝
 Շատ անգամներ որրանին շուրջ հայելով՝
 Եւ երբ զարթնու մանուկն՝ ի՞նչպէս սեղմէ գնա
 Տրփով սըրտին իւր վերայ :
 Ո՛վ մայրենի անձնանըւէր գութ անբաւ ,
 Ո՛վ գիեցիկ մանկան պատկեր սրտազբաւ .
 Ես չունեցայ այդ զըգուանքներն առաջին
 Ես զըթութեան հէք որդին :

(ՌՂԱՅԱԼ)

Ե. Վ. ԳՈՒՐԵԱՆ

11

Ա. Ռ. Զ. Ի. Ն. Ե. Կ. Ը.

Իմ գառնուկիս սիրան է
Զուտ մաքուր ոսկի
Ինձի մտիկ կ'ընէ
Կը պառկի խօսքի :

Երկու աչուկներէն
Զինքն ըրի պաշիկ .
Թարթիչները փակեց
Գիրկս ըրաւ պաճիկ :

Օրուան լուսէն առաջ
Կ'ենէ շուտ առտուն .
Թըռչնիկներուն հետը
Ինքն ալ է արթուն :

Քանի վըրան նայիմ
Սիրտը կը բացուի .
Թուշն է կարմիր խընձոր
Եւ աչուին ծաւի :

Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

12

ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ԵՐԳ.

Լուսնակն անուշ , հովն անուշ ,
Շինականի քունն անուշ ,
Ծագեց լուսնակ երկինքէն
Հովուին սըրինգն էր անուշ :

Հօտաղն եզներ կ'արածէ ,
Մաճկալ պառկեր քունն անուշ ,
Քաղցըր զեփուռ կը շընչէ ,
Ծովային հովն էր անուշ :

Դաշտեր , ձորեր նընջեր են ,
Զըրին գլգլան , ձայնն անուշ ,
Թըռչունք թըռան իրենց բոյն ,
Պիւլպիւլին ձայնն էր անուշ :

Անմահական հոտ բուրէր ,
Կարմիր վարդի հոտն անուշ ,
Հասուն պըտղովք լի ծառեր ,
Որոնց տակ քունն էր անուշ :

(Փեղիկ)

13

ԳԵՂԵՑԻԿ, ԲՍՐԻ, ՃՇՄԱՐԻՏ
ՔԱՌԵԱԿ ԻՂՁՔ

ՆՈՒԱԳ Ս.

Եթէ քերթող մ'ես ըլլայի
Սքանչացող գեղեցկութեան,
Զայն միայն զայն նըւագէի
Ի տաճարի բընութեան.
Վարդն եւ թիթեռ,
Մանկութիւնն եւ սէր
Տիւ եւ գիշեր
Սմայրոպք եւ շանթեր
Են գունակ գունակ
Քեզ պըսակ
Յանկալի՛ց գեղեցկութիւն :

Բ.

Քերթող մ' եթէ ես ըլլայի,
Միշտ առ սէր մարդկութեան
Անձս ու քընարս նըւիրէի
Ես միմիայն բարութեան.
Աշխատութիւն
Քեզմով փառք մարդուն,
Ի իմաստութիւն
Պատուէ զմահացուն,
Անմահին միակ
Պերճ պըսակ
Երկնայինը բարութիւն :

Գ.

Ո՛հ, թէ քերթող մ'ես ըլլայի,
Եւ գեղեցիկն ու բարին
Ճըշմարտին հետ սերտ յօգէի
Նըւէր հայ օրիորդին,
Փունջ մ'որ պահէր
Մինչեւ Տէր կամէր
Որ նըւիրէր
Զայն իւր որդեկին,
Իբրեւ գերունակ
Սուրբ պըսակ
Փառք ընտանեացն եւ տոհմին :

Յ. ՈՍԿԱՆ

14

ՕՐՕՐ ՄԱՆՆԻԿԻՆ

... Ստողեր ծագեր առեմն է ուշ,
Ալ ծանրացեր աչքն իւր մեղոյշ,
Երգեր ըսեմ անոյշ անոյշ,
Թող քընանայ հօգիս մուշ մուշ :

Հանգչի զըլիսիկն իւր ոսկեհեր,
Կուրձ քիս լըրայ արօփուն յիւր սէր,
Շոյեմ սամոյր քընքուշ մաղեր,
Թո՛ղ ոսկեղէն դանն կրագներ :

Օրօր օրօր Մաննիկս աղուոր ,
Քու ծընողաց թագ փառաւոր ,
Օրօր օրօր սըրտիս հատոր ,
Հայր երկնաւոր տայ քեզ շատ օր :

Նընջէ ծաղիկն ի ծըղօտին ,
Նընջեն փոքրիկ գառներն հօտին ,
Գըլուին թեւին տակ յիւր բունին
Նընջէ՛ հեղիկ եւ աղաւնին :

Նիրհէ՛ դուն ալ ի՛մըս թըռչուն ,
Համբուրիս տակ տանի քո քուն ,
Հագլիս խաղաղ մինչեւ առտուն ,
Սոխակաց հետ գարթնուս եւ դուն :

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Անարդ յանգի իբր օրինակ կը դնենք հետեւ
եալ տաղը՝ որ ամբողջովին անանջատ յանգով
կազմուած է : Կ'երեւի թէ հիները միօրինակու-
թենէ ձանձրոյթ չէին զգար . մեծ էր անոնց համ-
բերութիւնը :

15

ՏՍՂ ՀՈԳԻՈՅ ՇՍՀ

Կ'ուզես որ ուղիղ կենաս՝ որ ամէն մարդ ըզքեզ սիրէ ,
Դու հողի նըման կացիր՝ որ ամէն մարդ ըզքեզ կոխէ :
Քան զերկաթն այլ ի՛նչ ամուր՝ որ կըրակըն զինք կու հալէ ,
Դու ջրի նըման կացիր , որ կըրակն ի քենէ վախէ :

Դաւիթ մարգարէն կ'ասէ՝ թէ ապրեցո՛ ի մարդէ չարէ ,
Մարդոյն չարն հանց վատ է որ զվայրիւքն ի լեռն անց-
եալ է :

Զառիւծն ի զընծիլ զըրած՝ չօպանին կու տան թէ քայէ ,
Շատ է չօպանին զահլան , առիւծին առջեւ կու քայլէ :
Թէ անդէտ ու յիմար մարդոյն խրատ տաս , նա քեզ կու
ատէ ,

Նա թուր ու դանակ կ'առնէ , թէ կարէ զքեզ կու
սպաննէ :

Բազան ի յանտառ մորին , թէպէտ բու՛ թէպէտ բազայ է ,
Գոհարն ի ծովուն միջին , թէպէտ քար թէպէտ գոհար է :
Խելօքն ի յանգէտն մօտ՝ միտք արա թէ ինչ նման է ,
Ճրագն ի կուրին առջեւ կու վառի եւ ինք տեսնուլ չէ :
Մտիկ լեռներուն արա՛ , խելօքնուն խրատ հերիք է ,
Ուր բարձր լեռ հոն կայ ձիւն , ուր որ ցած՝ անս ի՛նչ
կանանչ է :

(Մասիս)

...

16

Մ Ա Ն Ո Ի Կ Ն

Երբ կ'երեւի մանուկն , ամբողջ իւր ընտանեաց
Ակումբն ըզնա կ'ողջագուրէ , քաղցր իւր հայեաց
Փայլ կ'արձակէ բնաւից աչքին :

Տըրտում եւ փիծ ճակատք անգամ գիտեն պարզիլ
Խորշումներէ յաճախ՝ մանկանն այն ի տեսիլ
Անմեղունակ եւ զուարթագին :

Անոյշ ժրպտոյլն այնքան մանուկն է գեղեցիկ ,
Բաղմազրուցիկ ձայնիւն , ոգւոյն իւր անկեղծիկ
Եւ իր լալեօքն որ շոյտ ցածնու :

Շուրջ յածելով իւր պակուցեալ զէմքն ու նայուած
Մատաղ հոգեակն իւր կ'ընծայէ յողջոյն կենաց ,
Եւ բերանն ալ համբոյրներու :

Ո՛վ Տէր , պահէ զանոնք զոր ես սիրեմ յաստիս ,
Եղբայր՝ ծընող՝ բարեկամ նո՛յն եւ զթըշնամիս
Ընդդէմ չարին միշտ յաղթազգեսց .

Մի՛ տար տեսնել ամառն առանց ծաղկանց ոսկի ,
Վանդակն առանց թըռչնոց , փեթակն առանց մեղուի ,
Եւ տունն առանց մանրիկ մանկանց :

(Վ. Հիւկօ)

Ե. Վ. ԳՈՒՐԵԱՆ

13

ՄՈՒԽՆ ԵՒ ԲՈՑԸ

Մուխն այսպէս կ'ըսէր
Շիկափայլ բոցին .
« Մայր իմ որդեսէր ,
« Ես քու բընածին
« Դուստրդ եմ հարազատ ,
« Եւ յաշխարհի՛ քեւ
« Ունիմ՝ յար ազատ՝
« Հոգի , մարմին , թեւ . . .
« Այլ սակայն ինչո՞ւ
« Ես՝ գարչահոտ , սեւ

« Եմ՝ մինչ լուսատու ,
« Շողջողուն ես դու : »
Բոցն ըսաւ անոր .
« Աղջի՛կս , այդ բան նոր
« Չէ երկրիս վըրայ ,
« Յորում ամէն բան
« Պէտք է անխափան ,
« Ի՛ւր իսկ սեփական
« Յուռմն ունենայ
« Որպէս զի լոյս տա՛յ »

Մանկանց—մարդկան—չէ բաւական
Լինել որդիս հարց պատուական ,
Մերթ հարք բոց են լուսաբուրդիս :
Իրենց որդիք՝ անպէտ մուխ

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

18

Բ Ա Ռ Ե Ղ Ծ Ո Ի Ա Ծ

(ՆԱԻԱՍԱՐԳ)

Կըրկին կայ յիս մաս
Դըտիր թէ կըրնաս .
Առաջինն է տուն
Վերեւ ջըրերուն ,
Որսասէր երկրորդն
Միջատ է կամ որդն ,
Բայց թէ միանան
Տօն մ'են տարեկան :

(Փեշիկ)

« ՔՈՒ ԿՍՄՔԴ ԸԼԼԱՅ »

« Քու կամքդ ըլլայ . »

Ուսած էի զայն թոթովել մօրքս ծընդաց վերայ անխոյժ ,
Քաղցրիկ ծաղկունք , փայլուն արեւ , մեղմիկ յստակ
երկին կապոյտ ,
Կենաց չըքնաղ առաւօտուն , բարեկամներս պատած իմ
չուրջ ,

« Քու կամքդ ըլլայ » — յայնժամ դիւրին էր ըսել , ո՛հ ,
անհոգ անլուրջ :

« Քու կամքդ ըլլայ »

Անհոգ չըթամք սովոր էի այսպէս ըսել կըրկին կըրկին ,
Երբ տարիներ կը թուչտէին , զի դեռ փայլուն էր իմ երկին-
Ես իր կամօք ունէի սէր , երջանկութիւն , խընդուլթիւն ,
յոյս ,

Տուն , ընտանիք բարեկամներ , ամենն տային ինձ խըրա-
խոյս :

« Քու կամքդ ըլլայ . »

Միջօրէ էր իմ բոլորտիքս , ունէի հոգ , թախիծ վաստակս ,
Օրապահիկ մ'հայթայթելու , ծանրը խաչ մ'ալ բըռնած
դաստակս ,

Քայց դեռ իւր կամք թըւէր բարի , կ'աղօթէի սակայն
հանդարտ

Կենացս ծաղիկ օրերուն մէջ , ձեռներս ի կուրծ , աչերս
անթարթ :

« Քու կամքդ ըլլայ . »

Երկնից երեսն սկսան ծածկել մեղմիկ , յուշիկ սեւ սեւ
ամպեր ,

Գիտէի այդ ալ իւր կամք էր , կը փորձէի դեռ անհամբեր

Հընչել բառերն ծանրը այնչափ , իմաստներով խորհրդ-
դաւոր ,

Մօրս առ ընթեր փըսփըսայի այս նոյն աղօթն եւս անաւոր :

« Քու կամքդ ըլլայ . »

Ահեղ մրրիկն մունչելով գերփէ , տանի հրճուանս ի բաց ,
Սէր , յոյս , սիրուն բընակարան , բոլորն իսկոյն ցընդին
յաչաց .

Արտասուալից դառն աչերով , ո՛հ , կ'աղօթեմ սըրտիկս
ի վիշտ ,

Քու կամքդ է այն — Գիտեմ , այժմ , քու շաւիղներ ու-
ղիղ են միշտ :

« Քու կամքդ ըլլայ . »

Ահա սմպերն կը բարձրանան յարեւմտեան ի հորիզոն ,
Պէսպէս գոյներն արեգական փայլին ճամբուս վերայ
հոս հոն ,

Յեակոյս տեսեմ դեռ ժանտ մրրիկն , սարսափ կորուստ
հեղու ի սփիւռ .

Բեռն , ջերմութիւն խոնջեալ աւուր անցնին , եւ ինձ
փչէ զեփիւռ :

« Քու կամքդ ըլլայ »

Օգնէ՛ ինձ որ կըրկնեմ դեռ զայն վըստահ ձայնիւ մ'իսկ
քաղցրորդ ,

Թէ՛ շոյտ թէ՛ ուշ կենացս արեւ մըտնէ ի մայր թաւալ-
զըլոր ,

Աղօթն զոր Տէր Յիսուս ըրաւ Գեթսեմանի պարտիզին
մէջ ,

Մընչեմ ընդ միշտ՝ անով ելնեմ ի բնագաւառն յուսոյ
անշէջ :

20

Ա.Գ.ՌԱԻ ԵՒ ԽԻԿԱՐ

Ազոռան աղաչէր
Խիկարին ,

Թէ « ի՛նչ դեղ տալ պէտք էր
Իւր ձագին :

Պնդէր թէ « ցան էր սաստիկ ,
Անողորմ մահն է մօտիկ : »

Իսկ Խիկար պատասխանէր .

« Գընա՛ , ազոռա , մի տերեւ բեր ,
Ոյր վերայ ծիրտ չը լինի :

Մի՛րտ ազոռա՛ի : »

Գընաց ազոռա ,

Այլ չը գտաւ :

Վ. Վ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

21

ՀՈՎԵՐՈՎ ՍԷՐ

— Հովեր տարուբեր հովեր ,
Եղբորմէս մէկ զըրիկ բեր .
Թէ զըրին տալապ չընէ .
Բարչամէն թելիկ մի բեր :

— Հովեր տարուբեր հովեր ,
Գէչը տար աղւորը բեր .

Գէչին տէրը արեւ չունի .

Աղւորին գիշերն է արեւ :

— Գացէք մեծ վարպետ բերէք ,

Աղւորին դաբտան ձեւեցէք .

Արեգակն երես արէ՛ք ,

Լուսընկան աստառ ձեւեցէք :

Ինչ սէր կայ զըրէք սուղակ :

Ինչ անուշ բաներ կան կոճակ :

492

20 13

«Ազգային գրադարան»

NL0058147

